

ГОДИНА VIII

БРОЈ 13

БРЧКО, ЈАН 2010.

ISSN 1512-9535

БАШТИНАР

ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ
КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЛЕЂА „БАШТИНАР“ БРЧКО

BA[TI NAR

ГЛАСИЛО УДРУЖЕЊА ЗА ЊЕГОВАЊЕ СРПСКОГ КУЛТУРНО-ИСТОРИЈСКОГ НАСЛЕЂА "БАШТИНАР" Брчко

Ba{ ti nar

број 13

Уредништво:

мр Драгица Панић-Кашански
(главни и одговорни уредник)

Петар Васић
Александар Николић
Марица Лакић

Издавач:

Удружење за његовање српског
културно-историјског наслеђа "Баштинар" Брчко

Технички уредник:

Александар Медојевић

Насловна страна:

Драган Кашански

Штампа:

"ГРАФАМ" дд Брчко

Тираж 500 примјерака

Адреса Уредништва:

Булевар мира број 16
Зграда Теодора, II спрат

Телефони: 049/211-252, 216-511, 211-259, 340-806
065/825-300, 065/968-639

www.bastinar.org

Број жиро-рачуна: 554-005-00000501-31
PAVLOVIĆ INTERNATIONAL BANK AD
Слобомир - Бијељина, Филијала Брчко

Велика је несрећа кад човек не зна шта хоће, а права катастрофа кад не зна шта може.

Сва мудрост човекова треба да служи само томе да сам себи не прави зло. Треба се више чувати себе него свих својих злотвора.

Јован Дучић

Дуга је година ако је дан кратак.

Ако је Божић ближе мијени и младини то ће јача зима бити.

Ако на Сретење грије сунце, зима ће још потрајати.

На Младенце долијећу роде.

Ако до Благовијести нису орезани виногради, треба их орезивати макар и по киши да се што прије заврши.

Бој се само ђурђевданског мраза и илинског града, божићног сунца и јесење кише и ничега више.

Ако је на Тројице киша, биће година родна. Ако на Видовдан пада киша, љето ће бити кишовито.

ТРИ ПТИЧИЦЕ¹

Три птичице гору прелетјеше,
свака носи у кљуну знамење –
прва носи здравље и весеље,
друга носи класак од 'шенице,
трећа носи винове лозице.

Која носи здравље и весеље,
дај је, Боже, у то наше селце
Да би било здравља и весеља!
Која носи класак од 'шенице,
дај је, Боже, у то поље наше
да нам роди 'шеница бјелица!
Која носи винове лозице,
дај је, Боже, у то брдо наше
да нам роди винова лозица!

1) (Пјевала се уз послове на њиви у Посавини, на Требави, Озрену, Мајевици.) “Српске народне пјесме из Посавине”, приредио Милош Антонић, Пелагићево, 2002.

O poi mawu
ba{ ti ne
i
Udru` ewu
Ba{ ti nar

ПЛАН РАДА ЗА 2009. ГОДИНУ

Јануар

Припрема планова и извјештаја и обиљежавање празника

Фебруар

Селекција група из БиХ за наступ на Међународној смотри фолклора Тодорица 2009 у Св. Николе, Македонија

Учешће наших чланова на припреми и организацији фестивала “Дјечја машта може свашта” и сарадња са Дјечјим културним центром из Бијељине

Реализација пројекта “Видео презентација манастира Републике Српске”

Март

Наступ групе КУД-а “Озрен” Караванца на Међународној смотри фолклора Тодорица 2009 у Св. Николе, Македонија
Припрема програма за суорганизацију манифестације “У сусрет пролећу”

Помоћ око организације и реализације фестивала Дјечја машта може свашта

Април

Учешће наших чланова (жирирање) на Смотри српског фолклора Њемачке у Манхайму (жирирање)

Суорганизација манифестације “У сусрет пролећу”: Умјетничко вече, ревија награђених филмова Ратка Орозовића и ревија филмова са Јахорина феста 2008.

Maj

Даљи рад на 13. броју часописа «Баштинар»

Припрама ликовне радионице пројекта “Огледало”

Припрема музичке радионице “Огледало”

Учешће на научном скупу Међународног удружења научних радника АиС са радом: “Етнолошке науке у Републици Српској”

Јун

Рад на припреми за штампу 13. броја Баштинара

Програм за Видовданске дане културе

Јул

Промоција 13. броја часописа Баштинар

Реализација пројекта “Огледало које недостаје”

Август

Сакупљачки рад на терену

Писање радова за 14. број Баштинара

Кандидатура за 15. смотру српског фолклоре дијаспоре, пред Савјетом европске смотре фолклора

Септембар

Припрема 14. броја Баштинара

Учешће на научном симпозијуму посвећеном примјени УНЕСКОВЕ Конвенције о заштити и очувању нематеријалне баштине

Писање пројеката за 15. смотру српског фолклоре дијаспоре

Октобар

Даља реализација пројекта «Огледало које недостаје»

Новембар

Припрема за штампу 14. броја Баштинара

Припрема Годишње скупштине

Учешће наших чланова на регионалном дјечјем фестивалу
"ДРИСАМА" европрегиона Дрина-Сава-Мајевица

Учешће наших кандидата на фестивалу "Мали композитор"

У Бањалуци

Децембар

Учешће на Смотри сеоског стваралаштва у Брчком

Промоција 14. броја часописа «Баштинар»

Припрема планова и извјештаја о раду Удружења и реализацији пројеката

Реализација пројекта "Песме завичајне" Димитрија О. Големовића

Реализација пројекта "Оснаживање кроз умјетност"

Реализација пројекта "Дани популарне музике"

БАШТИНАР У МАКЕДОНИЈИ

ОПШТИНА СВЕТИ НИКОЛЕ

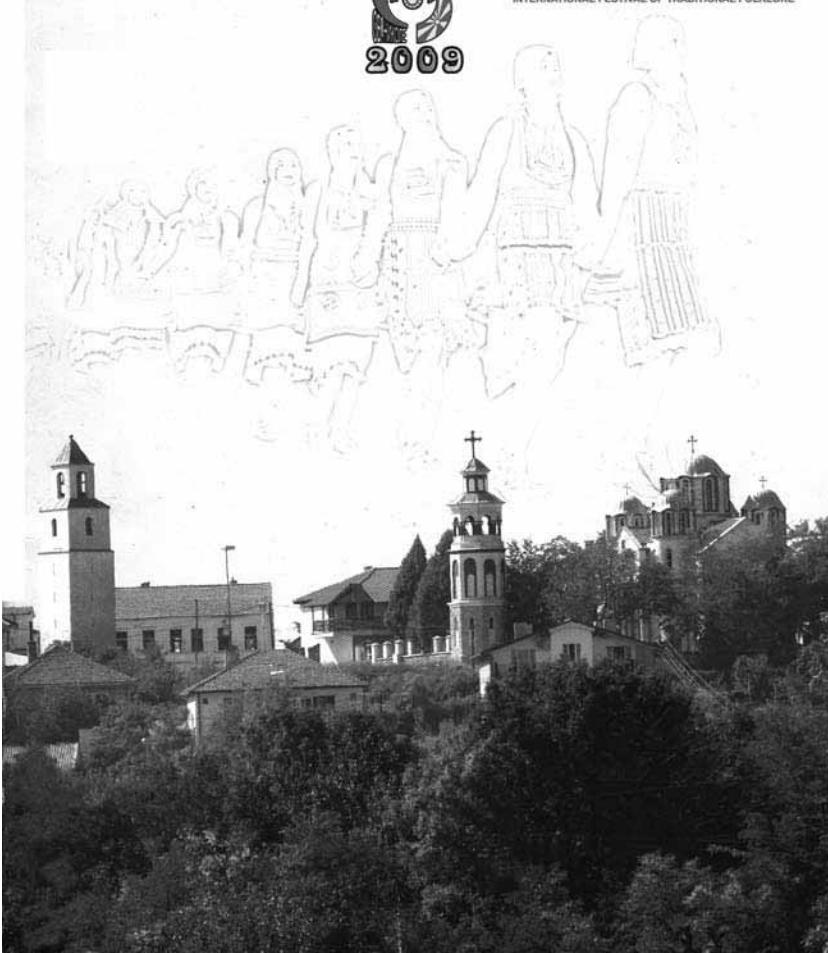
ТОДОРИЦА

МЕЂУНАРОДЕН ФЕСТИВАЛ НА ИЗВОРЕН ФОЛКЛОР

TODORICA

INTERNATIONAL FESTIVAL OF TRADITIONAL FOLKLORE

**МЕЃУНАРОДЕН ФЕСТИВАЛ НА ИЗВОРЕН ФОЛКЛОР "ТОДОРИЦА
2009"**

The International Festival of traditional folklore "Todorica 2009"

ПРОГРАМА

*На Меѓународниот фестивал на изворен фолклор "Тодорица 2009"-
Свети Николе*

6 март 2009 г.(петок)

17 часот: Дефиле на учесниците од првиот ден на Фестивалот по улиците на Свети Николе;

18 часот: Свечено отворање на Фестивалот; Настан на првиот дел од учесниците:

- ФА "Ацо Караманов"-ОУ Дом на култура- Радовиш
- КУД "Злетовски рудар"-ОУ Дом на култура- Пробиштип
- ФА "Паничишић" при читалиште "Просвейен л'ч"
Сайарева Бања- Р.Бугарија
- КУД "Санде Цвејковски"- с.Горобинци- Св.Симеон Николе
- КУД "Гоко Симоновски" - при здружение на пензионери- Куманово
- ФА "Јанко Глигоров"- ОУ Дом на култура- Св.Симеон Николе
- Ансамбл на ромски и ѕери и џесни "Рушит Шакир"-Куманово
- КУД "Моравац"- Ђикевач- Р.Србија

21 часот: Разговор со српичношто жири

7 март 2009 г.(сабота)

8.00 часот: Тодоричка богослужба во црковниот храм "Свети Николај" - Свети Николе

10.00 часот: Дефиле на учесниците од вториот ден на Фестивалот;

11.00 часот: Настан на вториот дел од учесниците:

- ФА "Мирче Ацев "-с.Тойчевци- Прилеп
- КУД "Панче Пешев"- оркестар од народни инструменти и женска џејачка група- Куманово
- КУД "Исаарски бисери"- Штип
- Културно здружение "Буримет е Шариф"- Тетово
- Ансамбл за фолклор "Гоце Делчев" -Битола
- КУД "Озрен", Каракановац, ойештина Петрово (Добој) - БиХ
- КУД "Јени Јол" - Скопје
- ФА "Бучим"-Радовиш

15.00 часот: Разговор со српичношто жири

16.00 часот: Соопштување на резултати

Фестивалот ќе се одржи во кино салата на ОУ Дом на културата "Крсте Мисирков"- Свети Николе

УСПЈЕСИ «БАШТИНАРА» У МАКЕДОНИЈИ

Удружење за његовање српског културно-историјског наслеђа «Баштинар» из Брчког је, на основу претходно успостављене добре сарадње са Културно-умјетничким друштвом «Озрен» из Каравановца, упутило дио ансамбла овог друштва на Међународни фестивал изворног фолклора «Тодорица 2009» у Македонији. Позив за учешће упутила је «Баштинару» др Родна Величковска, селектор овог фестивала.

Ансамбл КУД-а «Озрен» наступао је на поменутом фестивалу, 6. и 7. марта 2009. године, са «Озренским прелом» у коме је приказана оригинална ношња озренског краја, те пригодна прелцијска пјесма, озренско коло и традиционална јела са Озрена (пите, уштипци, суви сир и др.). Све је било пропраћено пригодним шаљивим напјевима и реквизитима као што су: фењер, синија, троножац, сепет итд. Пјесме су изводиле Смиља Ђуричић и Стана Микић уз пратњу двојница и фруле (Смиља Ђуричић). За наступ на Фестивалу «Тодорица 2009» КУД «Озрен» је освојио другу награду стручног жирија и диплому. Међутим, приликом додјељивања награде «гран при» коју је добио домаћин фестивала Фолклорни ансамбл «Јанко Глигоров» који дјелује при Дому културе у граду Свети Николе, они су се након проглашења обратили стручном жирију сматрајући да та награда умјесто њима треба да припадне КУД-у «Озрен» и тако је одлучено.

БАШТИНАР КАО СУОРГАНИЗАТОР ПРОСЛАВЕ ДЕВЕТЕ ГОДИШЊИЦЕ БРЧКО ДИСТРИКТА БиХ

Позивница

ПОЗОРИШТЕ НА ТЕРАЗИЈАМА

KABARE

Radeta Marjanovića
Dobra stara vremena

ГОСТИ:

Тања Ђошковић
Лола Новаковић

Pozivnica

POZORIŠTE NA TERAZIJAMA

ЛАБАРЕН

Радета Марјановића Добра стара времена

GOSTI:

Tanja Bošković
Lola Novaković

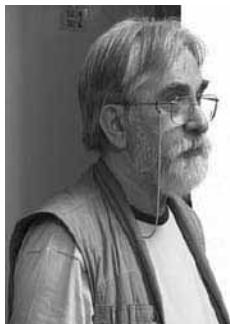
У прослављање девете годишњице Брчко дистрикта БиХ укључило се и Удружење за његовање српског културно-историјског наслеђа “Баштинар”. Наиме, захваљујући овом удружењу Брчаци су имали прилику да виде “Кабаре” Радета Марјановића, Позоришта на Теразијама. У препуном Дому културе Марјановић је наступио са Тањом Бошковић и Лолом Новаковић. Овај фантастични трио подсјетио нас је на нека стара и лијепа времена и пјесме које су тада биле хитови али се и данас радо пјевају и слушају. Публика се препознала у многим сценама и многе пјесме сама отпјевала, а госте на крају наградила бурним аплаузом. Глумци и пјевачи из Београда своју једноставност и величину потврдили су у дружењу са члановима Баштинара које је услиједило након успешне представе.

P.B.

БАШТИНАР КАО СУОРГАНИЗАТОР МАНИФЕСТАЦИЈЕ У СУСРЕТ ПРОЉЕЋУ

КЊИЖЕВНО-ФИЛМСКО ВЕЧЕ РАТКА ОРОЗОВИЋА

Поводом јубилеја 45 година умјетничког рада брчанској публици се, 10. маја 2009. године у Дому културе, својим стваралаштвом представио умјетник Ратко Орозовић. О Ратковом књижевном стваралаштву говорио је академик Владимир Премец.

Представљене су сатиричне књиге „Оне ствари“ и „Од живота срамота“, као репринт издање. Говорећи о њима академик Владимир Премец је Орозовића упоредио са Волтером и указао на његову упорну критику политike. Док је сам Орозовић за себе рекао да је читавог живота био опозиција у сваком времену. „Онда када је требало писати између редова ја сам писао дволичне књиге о једноличном животу. Био сам, наиме, читав живот у покрету отпора. Писао сам између редова, јер ако те прочитају бар да размишљају да ли су те добро прочитали“, рекао је, између осталог, Орозовић.

„Својим афоризмом Орозовић, попут свих мајстора кратке форме, настоји на интелектуално саркастичан начин порицати силу која стоји иза политike јер интелектуалац је незамислив без ироније, цинизма и сарказма“, рекао је Премец.

Из области филмског стваралаштва Ратка Орозовића приказани су документарни филмови: „Бољи живот дивљих свиња“, „Гага и Зиза којој је маца појела вечеру“, „Живото-

пис Алека Москаренка“ и “Чарли Чаплин – клон босански“. Сви ови филмови су приказивани и награђивани на фестива- лима широм свијета.

НАСТУП ПЈЕВАЧКЕ ГРУПЕ "ВИЈЕНАЦ" У ТУЗЛИ

Светосавска академија 7. фебруара 2009.

I z
naci onal ne
ri zni ce

Мирослав Нишкановић

ГЕНЕАЛОШКА ЗНАЊА У СРБА¹

Познавање старих српских родослова уводи нас у свет српског средњег века, његових владара и властеле. Из њих сазнајемо ко је и како тада владао, пратимо борбе око престола, уздишања и падове, везе са другим владарским и племићким породицама тога времена.

Први српски родослов сачињен је још у првој половини десетог века, а исписао га је византијски цар Константин Порфирогенит у чувеном делу „О управљању Царством“ (*De administrando Imperio*). Он гласи: „пошто је умро онај архонт Србин, који је пребегао цару Ираклију, по наследству завлада његов син, а потом унук и тако редом архонти из његова рода. После извесног броја година роди се од њих Вишеслав и од њега Радослав и од њега Просигој и од њега Властимир... После смрти архонта Властимира наследише власт у Србији његова три сина: Мутимир, Стојимир и Гојник...“

Летопис попа Дукљанина (друга половина XII века), писан као дело општег историјског карактера, дело је анонимног аутора у којем се не помиње ниједна година, већ се приказује историја у облику непрекидног родословља. Због свог карактера познат је у науци као Барски родослов.

Родослови Немањића (II половина XII века – 1371. година), који су српску државу уздигли на ранг царства, имали су циљ да Немањиће представе као најстарију и најмоћнију владарску породицу на Балкану, али да прикажу и њихову светородност – власт која долази директно од Бога.

Набрајањем владара из лозе Немањића почињали су поменици, а родослови, као засебна књижевна врста, писа-

1) Мирослав Нишкановић: Српска презимена /значење – распрострањеност – порекло породица/, Београд, Српски генеалошки центар, 2004 (стр.: 7–19 и 219–221)

ни су од друге половине XIV до краја XVI века. У њима су приказана родословља Немањића, Лазаревића, Бранковића и Јакшића.

Посебну врсту чине сликовни родослови, који су живописани прво као поворке владара (Немањића – монаха или Немањића – мирјана) (Милешева, Сопоћани), а касније лозе Немањића (Грачаница, Пећка патријаршија, Матејча, Дечани, Ораховица).

У време вишевековне турске владавине велики део племићких породица избегао је у суседне хришћанске земље и у њима покушавао, служећи новим господарима, одржати друштвени статус с крајњим циљем да се врате у Србију и заузму своје старе положаје. Тада су се с времена на време појављивали родослови и грбовници, међу којима је свакако најпознатија збирка Краљевство Словена – Дубровчанина Мавра Орбина. Било је то и време лажних родослова, којима су њихови састављачи покушавали да на основу кривотворених података себи припишу право наследства српског престола.

У XIX веку у ослободилачким ратовима формирале су се владарске куће Карађорђевића и Обреновића, које су обновиле српску државу, уздигле је до нивоа краљевине.

Захваљујући напорима генерација историчара, данас су у великој мери употребљени родослови најпознатијих српских династија: Немањића, Лазаревића, Бранковића, Мрњавчевића, ... Карађорђевића, Обреновића, али и многих угледних властеоских породица: Косача, Војиновића, Павловића, Јакшића...

Док историчари посебну пажњу посвећују генеалошким истраживањима владарских и других угледних породица, ја свој интерес усмеравам, пре свега на генеалошка истра-

живања обичних људи. С том намером сам и основао Српски генеалошки центар, агенцију која има за циљ да пружа помоћ заинтересованим, али пре свега да сакупља и објављује грађу и резултате истраживања из ове области.

У сваком конкретном случају циљ истраживања своди се на разјашњење значења презимена, начина његовог настанка, његово рас прострањење, порекло породице или рода и израду родословних таблица. У сваком конкретном случају потребно је извршити посебна истраживања и на основу добијених резултата могуће је донети суд о пореклу одређене породице или рода.

Генеалошка знања код Срба формирала су се вековима у складу са развојем друштвено-економских и политичких односа на просторима на којима су живели и одраз су њиховог социокултурног понашања.

Пре свега она су се формирала у складу с облицима традицијске друштвене организације, најчешће из практичних разлога – обезбеђивања породичне, родовске, братственичке, па и племенске егзогамије, али и регулисања имовинско-правних односа и спровођења крвне освете тамо где је постојала.

Род је шира сродничка заједница коју чини више породица које воде порекло од једног заједничког претка и имају заједничко родовско име – презиме, исту славу, заједничко кумство, посебно гробље или део гробља, предмете заједничке својине, распоред кућа и имања на селу. Род настаје деобама задруга или породица током неколико генерација, а нестаје кад се временом толико намножи и чланови по крвном сродству међу собом веома удаље па се првобитни род распадне на више нових самосталних. Нови родови настајали су најчешће приликом сеоба када би појединац или

старешина породице, преселивши се у други крај или место, постајао оснивач новог рода, коме је обично давао и своје име. Основно обележје рода је родовска егзогамија – забрана ступања у брачне везе унутар рода, обухватајући крвне и ритуалне сроднике, али и широки круг афиналних сродника. Иако се разликује ближе (три генерације) и даље сродство (не ограничава се) у брак по традиционалним схватањима нису смели да ступају потомци једног претка без обзира на степен сродства, па су на тај начин биле забрањене брачне везе и између чланова истог братства, па и племена. Обим те егзогамије је различит зависно од области, најшири је у Црној Гори и Херцеговини а најужи у градовима и областима у којима не постоји братственичка и племенска организација. Општа је тенденција да се ова егзогамија временом све више сужава. Код Срба род је патрилинеалан. Порекло и родовска припадност рачуна се само по мушким прецима, тако да се у родовским генеалогијама, усменим и писаним, наводе само имена мушких предака. Самим тим генеалошка знања по женској линији брже се губе. У новије време више пажње поклања се и сродству по „мајци“, али се женски преци и даље веома ретко набрајају у генеалогијама. Организовани на истим основима су братство – заједница више родова, чији се чланови сматрају сродницима по томе што јесу или верују да су потомци једног заједничког претка – одговара друштвеним групама које се означавају ирско-шкотском речју клан и раширена су у Црној Гори, Херцеговини и Боки; племе - већа заједница, састављена од неколико братстава, који чувају предања и веровања о пореклу целог племена од једног истог претка, по којем је обично племе и добило назив, и то: Васојевићи, Озринићи, Братоножићи, Ђелопавлићи итд.

Потребно је рећи нешто више о систему именовања људи, те како је тај систем настао.

Комбинација личног имена и презимена (нпр. Петар Петровић) која се данас користи задовољава потребу идентификације појединца.

У овој, двоименој формулацији презиме је константа. Оно нам је дато пре рођења. Од његовог првог коришћења, уписа у матичну књигу рођених, оно нас прати целог живота, с њим умиремо и подарујемо га својој деци, на исти начин како смо га добили од наших родитеља.

Лично име добијамо тек по рођењу. Избор најчешће обављају родитељи и оно је резултат њиховог социокултурног понашања.

За ближе одређење личности користи се, поред имена и презимена, и име оца. У разним документима уписано је у загради име оца, а у именској формулацији понекад је прво слово имена оца додато као средње слово (Петар М(арка) Петровић). Овај систем именовања заступљен је и код других индоевропских народа.

Најчешћа српска презимена су она код којих је на име додат одређен суфикс. То је обично име претка по којем је презиме настало а суфикс означава да је носилац презимена његов син, у ствари потомак.

Код Срба најчешће тај суфикс је -ић.

Српска презимена деле се у четири основне групе:

1. Презимена која одражавају везу са неком другом особом, обично везу родитељ – деца

Презимена из ове групе су најчешћа. Ту је највише патронима (имена по личном имену оца): Петровић, Јовановић, Милошевић, Марков, Веселинов, Петров, Ђурин итд. и матронима (имена по личном имену мајке): Мандић, Марић, Мартић, Марин итд.

То је основни и најстарији тип српског презимена. Презимена на -ић, настала су преобразајем мушких патронима (уместо ћ у другим словенским језицима крајњи сугласник патронима је онај глас који је настао јотовањем т).

Презимена на -ић (-ич) поред Срба имају и Хрвати, Словенци, Польаци, Украјинци и Белоруси. Патроними на -ић (-ич) и данас код Руса означавају очинство (Лав Николајевич Толстој), а не презиме.

Презимена на -ов, и -ин из ове групе, настала су на бази присвојних придева. Јављају се на периферији нашег језика где су облици на -ић изгубили живу језичку употребу. Настала су углавном у XVIII веку или касније.

Сва словенска презимена овог типа нису настала на исти начин, али су свима као основа послужили одговарајући присвојни придеви.

Руска презимена на -ов, -ев, -ин настала су у XVI и XVII веку. То је основни тип руског презимена. Пре формирања презимена Руси су се именовали на следећи начин: Иван Федоров син Петрова (Федор је Иванов отац, а Петар Иванов деда). Облик Петров је постао презиме када се пренео на следећу генерацију (генерацију Иванових синова) и када се уместо генитива Петрова почeo употребљавати номинатив Петров.

2. Презимена која означавају лични изглед или карактер особе по којој је настало презиме

Ова група обухвата највећим делом презимена настала од надимака и она је најшароликија. То су директни и посредни, лични и породични надимци, обично опште именице које су добиле улогу имена и често функцију правих презимена.

Једино за надимке вреди позната латинска изрека *Nomen est omen*, и то за личност којој је наденут.

Надимци могу често имати пејоративан призвук и апотропејску намену. Обично су указивали на нешто што није

убичајено у окружењу у којем носилац надимка живи. То су на пример презимена: Сердаревић, Беговић, Пашић, Капетановић, Ђосић, Топић, Слијепчевић, Билић, Црнчевић, Глушац, Мудринић, Дивљак, Продановић, Будалић, Гузина, Убипарип, Вртичка, Папак, Кораћ, Ножица, Зец, Вјештица итд.

3. Презимена која указују на место бившег боравишта

Презимена овог типа нас упућују на место у којем је пре доласка у данашње боравиште родоначелник живео.

То су највећим делом презимена на -ац/-ак, -(ј)анин и -ски изведена углавном од имена места. Настала су преобразајем некадашњих етника и ктетика.

По оваквим презименима локална средина је најлакше идентификовала дошљаке. То су презимена: Бирчанин, Црногорац, Босанац, Јајчанин, Кађански, Дувњак, Албанац, Каурин итд.

4. Презимена према занимањима

Презимена из ове групе настала су по занимању првог носиоца. Таква су презимена: Терзић, Ђурчић, Самарџић, Молер, Поповић, Протић, Ковачевић итд.

Али тако увек није било. Срби су у давној прошлости користили исту именску формулу као и други Индоевропљани.

Општи систем именовања људи код свих Индоевропљана подразумева да су се од памтивека људи идентификовали личним именом. Лично име твори једноимену формулу. У највећем броју случајева лица су обележавана једноставним системом једног имена.

Истакнуте јавне личности често су у то време имале уз лично име и додатке као помоћно средство идентификације.

Тим системом ближа одређења личности су се постизала: помоћу занимања, порекла, телесних особина и очева имена.

Увођење патронима представља зачетак формирања презимена код Срба. Аналогно захтевима које је поставио папа Гргур I (590–604) да се при крштењима уместо народних деци дају библијска имена хришћанских светаца и мученика и Срби су таква имена почели давати својој деци. Обично су уз народно име додавали и црквено, светачко име (Јован Владимира, Стефан Војислав).

Такве додатке зовемо приdevцима. У то време је за одређен виши друштвени слој постојала и двоимена формула (лично име – антропоним и име по оцу – патроним или надимак).

Српски феудалац из друге половине XIV века Војислав Војиновић именује се Војиновић по оцу Војину. Син Војислављевог брата Алтомана звао се Никола Алтомановић. У овом случају Војиновић и Алтомановић су патроними са значењем „Војинов син“ и „Алтоманов син“). Отац краља Вукашина и деспота Угљеше имао је надимак Мрњавац и по њему су они Мрњавчевићи. Вукашинов син Марко добио је по очевој титули патроним Краљевић. У овом случају Мрњавчевић и Краљевић као и у претходном случају нису презимена већ патроними настали од надимка оца и титуле оца.

У оквиру оваквог система више породица је идентификовало себе према патронимичком, стварном или измишљеном претку, истичући тако своје родовско име (Васојевићи, Бјелопавлићи, Братоножићи итд.).

Такав систем су користили стари Грци, Етрурци, а од њих су га преузели и Римљани и он се може сматрати општим индоевропским.

Римски систем идентификовања, троимена формула, одржao се до kraja Царства. Он је изумро највећим делом због противљења хришћанства према којем је само једно, крштено, име признато. Ипак су и тада ова додатна имена (каснија

презимена) коришћена ради практичног прављења разлика. Све су то биле фазе у процесу стварања презимена.

Носиоци процеса стварања презимена били су представници највиших сталежа у феудалним друштвима средњег века.

Наследна имена у праксу су прве уводиле краљевске и племићке породице тог времена. Прављење родослова и истицање крвне везе са родоначелником у далекој старини требало је да очува дуго стицани углед и целовитост имања које поседују. У ту сврху имену је обично додаван назив имања које је дотични поседовао.

Корак напред према стварању презимена био је када се поменути додатак уз име власника имања почeo примењивати и на млађе синове и он је сматран наследним. Стварању презимена свакако је допринело и истицање имена или надимка родоначелника.

Код нас у процесу формирања презимена разликујемо две фазе. У првој фази патроними типа Петровић, Петровићи поред значења „Петров син, Петрови синови“ добијају допунско значење „Петров потомак, Петрови потомци“.

У даљем развоју значење „Петров син“ постепено се губи, да би у другој фази једино значење било „Петров потомак“ и тада овај облик у ствари постаје презиме. Према томе само када су овакви патроними били наследни постајали би стална презимена.

Презимена овог типа формирана су код Срба у првој половини XV века.

На горе наведени процес односи се следећи пример: у споменицима 1419–1432. помиње се „властелин босански кнез Радослав Владимирић“, тј. Владимиров син. Син Радослава Владимирића помиње се у споменицима 1439–1461. године као “кнез Радоје Радосаљић Владимирић“.

Потреба за бољим системом идентификације личности јављала се у складу са све већим раслојавањем феудалног друштва, а посебно развојем градова и градске привреде.

Стално повећавање броја становништва у градовима имало је за последицу да све већи број становника носи исто име. Идентификација по непосредном претку, приdevцима по функцији или занимању није била поуздана у тим све сложенијим друштвеним приликама. Тада процес је започео у градовима северне Италије у XI веку, одакле се проширио у Провансу, продирући преко Рајне и Ла Манша на исток и север.

У западној Европи се током XII и XIII века процес стварања презимена био размахао, али су били потребни векови да се до краја заврши.

За католичке земље преломни догађаји за увођење модерне именске формуле били су Тридентски концил с краја XVI века када је у цркви уведено обавезно вођење матичних књига за све сталеже и јозефински патент с краја XVIII века када презимена и законски постају обавезна за све грађане.

Код нас се овај процес одвијао различито у појединим српским земљама. Због специфичне друштвене и политичке ситуације, посебно у време владавине Турака званично увођење презимена код Срба десило се касније него у другим европским земљама. Најпре је то урађено у српским земљама које су биле под влашћу Млетачке Републике и Аустро-Угарске монархије, када је за све становнике тих држава, Јозефинским патентом из 1780. године уведена обавеза евиденције грађана двоименом формулом.

Турска администрација је код евиденције личности у својим актима уписивала име особе и име њеног оца уз назнаку из ког је насеља. Тако по ослобођењу од Турака почело се размишљати о увођењу двоимене формуле која се већ у велико користила у европским земљама. Разлоги и потребе за увође-

њем презимена исти су као и код других европских држава, о чему смо говорили раније.

У новој српској држави, презимена се званично уводе половином XIX века.

Вук Карадић наглашава да је за његова времена и првих дана ослобођења затекао, да се наш народ једино у Црној Гори и Херцеговини звао старим презименима с колена на колено; а у Србији и Аустро-Угарској, и областима Турске, где Срби живе, звао се по очеву или материну имену, додајући имену: -овић, -евић, -вић или само -ић. На пример Вук наводи да је Карађорђев војвода Младен био из Дробњака, од породице Церовића, а у Србији се презивао Миловановић. Било је тада опште мишљење да је у Црној Гори најјачи повод за одржавање старих презимена освета, како се не би изгубио траг, ко коме треба да се освети. Због тога се писало, прво име своје, па онда очево, па племенско презиме, и најзад место у којем живи племе (нпр. Сава, Марков, Петровић, Његуш). Вук такође наводи да је у Војводини било исто као и у Србији, али да је то власт забранила и наредила, да све породице држе једно старо презиме.

Недостаци напред наведеног идентификовања људи посебно су се очитовали код вођења имовинских књига. Из тог разлога, а с намером да се уведе модерни систем вођења имовинских књига тадашње српске власти послале су Стевана Грубовића и Сретена Поповића у Аустро-Угарску да „прогледе“ тамошње вођење ових књига како би се исти систем применио и у Србији.

На основу њиховог извештаја донесена је уредба V, бр. 2 од 31. јануара 1851. године у којој се наводи да је један од битних услова за увођење модерних „баштинских“ књига „да се чувају и поштују стара презимена као светиња“. Поред тога инсистира се на томе „да се чувају стара породична презимена и да се не презива сваки на име свога оца“.

Та уредба гласи: „Да се од стране правительства нареди, да се у породицама једанпут за стална утврде, како би се у напредак за свагда знати могло једно презиме, једна иста породица, а да би се то удејствовати могло, да се власти, како грађанске, тако и духовне, а и школске и војне, по овој наредби презимена по најстаријему у породици заводе, и после свагда да само за ова стално установљена презимена распитују, та у надлежна, јавна и званична акта уписују и на иста своја решења и друге закључке издају. Нарочито пак, да се при попису људства по овоме ревносно и уредно поступа, па кад се овде једанпут презиме породице установи, онда се и код осталих власти за ово да се пита, и ово да се у сваки род јавни и званични употребљава“. На основу ове уредбе донесена је 30. јануара 1851. године уредба V. бр. 470 (Зборник VI, стр. 30) и уредба „како се врши промена презимена“.

Ово су били само почеци. Много је било проблема са провођењем ове уредбе. Основни разлог је била неефикасна администрација па су тако почетком XX века писани предлози да се увођење и спровођење коришћења презимена на прави начин већ једном спроведе у дело.

У Босни и Херцеговини презимена се дефинитивно уводе крајем деветнаестог века. Одмах по окупацији од стране Аустро-Угарске 1878. године нова администрација уводи на овим просторима систем тада важећи у свим европским земљама. За коначно утврђивање презимена свих становника пресудно је било, на европским принципима засновано, вођење грунтовних и матичних књига. Нова администрација је веома брзо успела да уведе грунтовне и матичне књиге у којима су се стриктно поштовали прописи о промени презимена.

Са ослобађањем и припајањем поједињих области српској држави и на тим просторима је примењиван успостављени систем именовања људи. Тако је јединствен систем вођења администрације, што се свакако одразило и на презимена, за

највећи део српског народа на Балканском полуострву установљен тек по стварању југословенске државе 1918. године.

За генеалошка истраживања обичних људи користе се, као и за владарске и великашке породице, сви доступни извори, који се у општој класификацији могу поделити на писане, наративне и усмене изворе.

Писани извори представљају стварни одраз догађаја, лишени су субјективности и временски и просторно тачно одређују неку појаву. Под овим појмом подразумевају се писани документи који су настали као саставни део друштвеног процеса и друштвене делатности. Писани извори за генеалошка истраживања, поред матичних и катастарских књига, обухватају и сву другу приватно-правну и јавно-правну грађу – повеље, званична писма, административна акта, купопродајне уговоре, уговоре о закупу, ступању у службу, миразу, тестаменте, званичну статистику, записи и натписе...

Доступност овим изворима у директној вези са устројством и функционисањем администрације у друштвено-економским и политичким системима који су важили на просторима на којима су живели и живе Срби. Бројност и квалитет података су већи на оним просторима на којим је администрација била организована према европским критеријумима, и овисили су од времена њеног увођења. Јадранско приморје и његово непосредно zaleђе, српске крајине по Далмацији, Хрватској, Славонији, Војводини, вековима су били део Венеције и Аустро-Угарске па у архивима на тим просторима можемо да нађемо обиље грађе релевантне за генеалошка истраживања. У Србији и Црној Гори се администрација према европским узорима организује након ослобађања од Турака које се за разне области датира у распону од прве половине

XIX до друге деценије XX века, а у Босни и Херцеговини тек након аустроугарске окупације 1878. године установљена је администрација по угледу на ону из других делова ове монархије. За период када су велике области биле под турском влашћу важило је османско устројство администрације. У том систему идентификација појединача подразумевала је навођење имена и имена оца, па је веома тешко повезати поједине личности уколико доступна грађа нема континуитет. Судски протоколи обухватају парнице између муслимана, а хришћани се помињу само у случајевима када су странке у спору и хришћани и муслимани. Регулисање односа унутар религијских заједница било је препуштено самим тим заједницама. Кvantитет и вредност података су већи са приближавањем краја турске владавине, посебно од половине XIX века, када су у Турској увођене реформе с циљем да се њено устројство и администрација организују према европском узору. Из тог периода за генеалошка истраживања најзначајнији извор су катастарски пописи – дефтери, као и друга грађа која се налази у централним архивима у Турској. У последњим вековима турске владавине, које обележавају устанци и борба за ослобођење, паљењем цркава и манастира нестала је огромна грађа која би данас била веома корисна за наша истраживања. Уништавање писане грађе настављено је у Првом и Другом светском рату, као и у рату који се водио на просторима бивше Југославије деведесетих година XX века. Навешћемо само два примера. У Сарајеву је нпр. сачувана изузетно вредна грађа српске црквене општине из периода од XVI до XIX века, док је у Бањој Луци за време устанка 1875. године запаљена црква и сва постојећа архива. Након тога кренуло се из почетка да би 1941. године усташе поново запалиле цркву и архиву, па су данас у архиву епископије у Бањој Луци најстарији сачувани документи тек из времена после Другог светског рата. Још тежа ситуација је у мањим

местима, у којима су уништене све црквене књиге, али и катастарске књиге и друга архивска грађа па тако за те области не постоји никаква документација из периода пре Другог светског рата. Као последица рата из деведесетих година XX века је неизвесна судбина грађе формиране у последњих педесет година (нпр. Кључ, Мркоњић Град, Петровац). Значајан фонд црквених матичних књига уништен је и после Другог светског рата, када су оне одузете цркви и предате цивилним властима, да би ове устроиле грађанске матичне књиге. Тада су успостављене само матичне књиге живих, а добар део стarih матица, као више непотребне, није враћен цркви, а само део поверен је архивима на чување.

Најзначајнији писани извори за генеалошка истраживања су матичне књиге – протоколи: рођених, крштених, венчаних и умрлих. Поред њих воде се разни регистри, од којих су најважнији Домовници (*Status Animarum*) у којима се по домовима (домаћинствима) доносе основни подаци о сваком члану одређеног домаћинства.

Матичне књиге омогућују нам да уочимо многе појаве везане за животни циклус – рађање, женидбу и умирање, али и за целибат, обим и ширину родовске егзогамије, размере сеоске и обласне ендогамије, доба у којем се ступа у брак, предбрачни и ванбрачни односи.

Матичне књиге се чувају у архивским установама, жупним и парохијским уредима, а оне новије из XX века смештене су у матичним уредима при општинама. Време њиховог настања је различито и зависи од области као и од актуелне власти. Најраније су уведене у крајевима који су у прошлости били под влашћу Аустрије и Млетачке Републике и сежу понекад и у XVII век. По областима увођење матичних књига изгледа овако:

- Далмација – за православне крајем XVII (Задар), а обавеза вођења заведена патентом од 1. маја 1781. године.

- Београд – за време митрополита Мојсија Петровића, при цркви Светих Архангела Михаила и Гаврила уведени су протоколи крштених (1718), умрлих (1719) и венчаних (1723), а другде по Србији тридесетих година XIX века.

- Аустро-Угарска – митрополит Вићентије Јовановић 1733. године увео обавезу вођења протокола са четири одељка (крштени, венчани, живи, умрли).

- Дубровник – „протоколе матрикуларне“ завео калуђер Стефан Новоселац, парох од 1811. до 1814. године.

- Црна Гора – почетком XIX века.

- Босна – прва половина XIX века.

- Херцеговина – Мостар – 1854. године.

За преношење генеалошких знања, а данас за генеалошка истраживања, од посебног значаја су читуље или поменици – пописи покојника из једне куће у временском распону и од неколико векова. Уписивани су у читуљу редом умирања чланови породице или рода, како би се помињали у породичним обредима посвећеним умрлима. Данас се ретко могу наћи старе читуље, а иако се већ поодавно продају штампане читуље у црквама, мало је породица које их „држе“.

Традиција састављања читуља у директној вези је са поменицима, богослужбеним црквеним књигама, које су њихов саставни део. Дан посвећен умрлима у току седмице је субота. У току године умрлима се чине молитвени помени (задушнице) пред Белу Недељу, уочи Тројица и у прву суботу пред Митровдан.

Молитвени чин за умрле обавља свештеник у цркви или на гробу покојника, над припремљеним куваним житом, упаљеном свећом или уљем (кандило или полијелеј), као симболом вечног, блаженог живота.

На светој Проскомидији, пре почетка Божанствене литургије, помињу се имена живих и упокојених. У ту сврху састављани су још од времена средњег века Поменици, бого-

службене књиге у којима се бележе имена српских средњо-вековних владара и „простих“ мирјана, највиших црквених архијереја и обичних монаха и монахиња. Попуњавани су поменици у временском раздобљу које је обухватало и по неколико векова.

Од XVI до XVIII века проскомидије су састављане као књиге црквених и манастирских приложника.

Тако је на пример 1682. године поименично наведено 505 приложника „... како се уопштише братија христјани места Сарајева дават на свако лето за улије и канџила црковна спасенија ради душевнаго“.

Наративни извори – казивања дата у усменој или писаној форми, у прози или у стиху, саопштена од стране појединца или колектива, обухватају летописе, мемоаре, аутобиографије, дневнике. Ови извори не представљају непосредни одраз објективно постојеће стварности, него њену субјективну слику која представља лично виђење казивача. Међутим, управо такав карактер ових извора често је значајан за наша истраживања пошто на тај начин сазнајемо ауторове вредносне ставове, осећања, идеје и њихова значења, којима он процењује објективни свет.

Из ове групе извора, за генеалошка истраживања значајни су пре свега црквени, парохијски и школски летописи, који у себи садрже елементе анала и хроника из којих кроз хронолошко бележење локалне свакодневнице сазнајемо појединости о личностима и догађајима од значаја за локалну средину. Знатан је број старих летописа. Почетком XX века уведена је обавеза вођења парохијских летописа, са упутством за њихово вођење. Код писања летописа једно од правила је било да се испише и повесница задате средине, њено заснивање, насељавање и порекло породица. Мемоари, аутобиографије и дневници оцртавају непосредну слику средине коју приказују и у њима се може наћи низ веродостојних, али

и непоузданих података, поготово ако писац тих дела жели да истакне себе или себи надређене, за које има симпатије.

Међутим, како историјска грађа најчешће бележи значајне догађаје и личности, а на вековима немирном Балкану, посебно у XIX и XX веку делимично или потпуно уништавана је и уништена локална архивска грађа у многим областима, највећа тешкоћа у овим и оваквим истраживањима је недостатак изворне писане грађе.

Да би се надоместили ти недостаци, крајем XIX века Српска краљевска академија установила је системска истраживања насеља српских земаља с циљем да се сакупе генеалошка знања код Срба, пре свега она сачувана у колективном памћењу, и на основу сакупљене грађе свестраније расветлели миграциони токови на српском етничком простору. Тако је током последњих више од сто година створен импозантан корпус генеалошке грађе, пре свега породичних предања о пореклу родова, као и повесници свих родова у више од стотину мањих и већих области на целокупном српском етничком простору. Та грађа је највећим делом публикована у Српском етнографском зборнику, као и у различитим стручним и научним часописима, зборницима грађе, новинама ... и данас, за многе области, представља релевантан извор за генеалошка истраживања.

Управо зато, али не само због тога, за генеалошка истраживања од изузетног значаја су усмени извори – чињенични материјал добијен путем непосредног контакта, интервјуом или у невезаном разговору – који је мање или више субјективан, систематски или површно прикупљен, целовит или фрагментаран, препрезентативан или занемарен, успут исказан, мање или веће старости, добијен плански или случајно, у оvisности од фактора који су деловали на његово настајање: време сакупљања и време на које се односи, личност сакупљача, личност казивача и методе самог теренског рада.

Родовска предања, о пореклу, сеобама и доживљајима појединца највећим делом сведена су на кратак, лапидаран исказ, да би понекад подсећала на романсиране родовске биографије. Углавном једнострана и субјективна, део су колективног памћења, тако да појединачни, лични искази нису само успомена на личну или родовску судбину или доживљај, него су то примери који одсликавају данашње ставове потомака, формиране на темељу казивања о прецима, општег мишљења и колективне историјске свести, при чему одређену улогу могу имати и реминисценције на доживљавање лектире, новинске чланке, итд.

На основу доступних извора и грађе, по правилу, родословне таблице могуће је реконструисати до седам генерација, изузев подручја где се дуже одржала братственичка и племенска организација и у оквиру ње у колективном памћењу у већој мери сачувала генеалошка знања која познају претке и преко 15 генерација.

РАЦ

Рац – какво је то презиме – како је настало – шта значи – јесу ли му сродна презимена: Раца, Рацић, Рацков, Рацковић ...

Рац није често презиме. Распрострањено је по панонским областима: Славонији и Војводини. У основи овог презимена је етник Рац у значењу човек пореклом из Расције (Рашке) или Србије, значи Рашанин.

Реч рац је настала од мађарске речи racz (множина gasczok), а она од латинског rascianus. Од Мађара овај назив су примили аустријски и угарски Немци (у једнини Ramze, Raimze ..., у множини Ramzen, Raimzen, Razen...), па потом и Срби по Угарској, а у XVIII веку и по Славонији и северној Хрватској.

Расцијани у изворима средњег века је назив за Србе – Рашане, назване тако по земљи Рашкој. Тај назив се доста рано проширио и на све Србе, тако да је добио исто значење као и називи Серби, Сервијани ... Тако се на пример, од XV века, за Србе у Срему и Славонији каже Rascianos, а за оне насељене у Хрватској Rascianis.

Насеља и делови насеља, по Угарској XVII и XVIII века, насељени Србима често носе префикс Рац: Рац-Ајмаш, Рац-Баја, Рац-Боја, Рац-Варош, Рац-Кевешд, Рац-Ковин, Рац-Козар, Рац-Милетић, Рац-Петерд, Рац-Петра, Рац-Пуста, Рац-Титош, Рац-Хидаш ... па и данашњи Нови Сад првобитно се звао Рацки град (Ratzenstadt). Извесно је да су ова насеља у то време била највећим делом насељена Рацима – Србима. Услед велике концентрације Срба, простор јужних делова Панонске низије, од Ердељских планина до Блатног језера, Међимурја и до иза Пеште од половине XVI века називан је и српска земља „Ratzorszag“ или „Racvilag“.

Поред тога, сву јужнословенску популацију у Угарској крајем XVII и почетком XVIII века коморски и војни службеници називали су именом Срби – Раци – Расцијани делећи их само по вероисповести на православне Србе и католичке Србе, како се и они сами у то време називају и потписују.

Пошто су Срби доминирали у угарској трговини тог времена термин Рац означавао је често и трговца па био он Србин или не, као што се на пример у дневнику једне царинарнице из 1692. године уз имена свих трговаца додаје „Рац“ иако су они Срби, Мађари, Немци ...

Поред основног значења речи Рац – Србин и других највештих значења временом је ова реч добила и погрдно значење.

Када се први пут помиње ово презиме тешко је утврдити. Када се у документима уз нечије име дода Рац нисмо сигурни да ли је то презиме или се пак ради о пријевку са једним

од наведених значења. По свему судећи презиме Рац посведочено је у документима од прве половине XVI века. Међу банатским Србима помињу се у једном документу из 1546. године: Димитрије, Дамјан, Јануш, Марко, Гргур Рац, а 1551. племић Иван Рац и војвода Сава Рац. У Славонији 1600. године налазимо Продана Раца, а међу жумберачким Србима Петра Раца. У то време у Тевишту (румунски Банат) живи Петар Рац и у другој половини XVII века Ђорђе и Јован. Крајем XX века уписаны су у разним документима: у околини Шиклоша – Вук, Живко, Јанко, Матија; у Бати – Рада, Радивој, Станко, Тома, Добросав, Цветко, Секула и Филип; у Печују – Јован, Вујица, Јосип ..., и свима је презиме Рац.

Презимена Раца, Рацић, Рацков, Рацковић изгледа да нису настала на исти начин и од исте основе као презиме Рац. Код нас је још од XV века посведочено лично име Раца/о изведено од имена Радоје, Радомир, а можда је ово име изведено и од именица раца - патка или рацак - патак? Раца је и презиме, највише раширено по северозападној Босни. Од имена Раца/о настало је и презиме Рацић. Ово презиме, раширене је од презимена Рац и налазимо данас Рациће и по Србији и по крајинама како источним, тако и западним.

Презимена Рацков и Рацковић посведочена су у документима у XVIII веку, а у основи имају мушки лично име Рацко, изведену такође од Рац(а), а можда је и варијанта имена Растко.

Душан Ристић

У Босанској Посавини била је 1858. године

ПРОТИНА БУНА

Од планине Требаве па уз десну обалу ријеке Саве све до Брчког протекла година била је у знаку обиљежавања 150 годишњице буне против окрутног турског режима. Побуњену хришћанску „рају“ из села Врањака, Копривне, Горњег Жабара, Обудовца, Доњег Жабара и бројних других посавских села предводио јеproto српске цркве у селу Орашју Стеван Аврамовић (1828–1880 године).

О Посавској или Протиној буни 1858. године и узроцима те побуне православног па и католичког народа у овом дијелу Босанске Посавине, коју је предводио proto из Орашја, тада српског села, Стеван Аврамовић, писано је много. Прилично је велик број угледних историчара и хроничара тога времена који су писали о томе па се бојим да овом приликом нећу поновити неке од узрока буне посавских кметова који више нису могли издржати тешке турске намете, хараче. Да не би набрајали све те намете доволно је рећи да су Турци наметнули порез на малу дјецу па и свиње, звани „кrmčarini“. Стање постаје из дана у дан неодрживо јер Босанску Посавину погађају и неродне године. Сушне су биле 1852, 1853. и 1854. година тако да је стање под турском влашћу постало неиздржivo.

Не помажу више ни жалбе турским агама и беговима па се поред „десетине“ уводи и „трећина“ на земљу, што је значило да кмет мора дати бегу трећи дио кукуруза или пшенице са своје њиве. Уводи се и порез на оне домаћине који славе неког свеца, заштитника куће, и тај се порез звао „славарина“. Овакво стање било је неодрживо па се у народу осје-

Српска православна црква у Обудовцу

ћало врење које је претходило великој побуни. Тешко стање натјерало је „рају“ да 1854. године упути султану у Стамбол петицију у којој јасно изражавају своје протесте због новог пореза „трећине“ која је уведена још 1848. године на везирском сабору у Травнику. У петицији се каже да народ не бежи од плаћања царског пореза, али да не може више подносити самовољу ага и бегова. Од султана је народ тражио да изда ферман којим би укинуо све читлуке а са њим и „трећину“ која у Босни никада није постојала. Ту петицију потписали су сви посавски кнезови. Уз петицију је ишло и писмо и обоје су се по повратку из Цариграда задржали код окружних власти у Градачцу и Тузли. Умјесто да се поступи по петицији, Нури-паша, тузлански кајмекам (управник града) прочитао је на збору у Градачцу да поданици турског царства у Посавини морају плаћати и „трећину“.

То је посебно огорчило кметове у Босанској Посавини јер таквог пореза није било међу „рајом“ у централној Бос-

ни. Да би колико-толико уредили односе између кметова и читлуксахибија позове везир Тахир-паша 1848. године у Травник себи све поглавице из цијеле Босанске Посавине. Позвани су кнезови села Доња Махала, чији је кнез био Марјан Москаљевић, звани „Москаљ“, из села Толисе; кнез Мика Недић, из села Матићи; кнез Паво Микић и из Жабара дол. или Польја, кнез Стијепо Стојишић. Очигледно Тахир-паша хтио је да придобије кметовска имања у овом дијелу Босанске Посавине где је била већина посједа Хусеин-капетана Градашчевића из Грађачца. То је била добра шанса, послије слома Градашчевића на Палама 1832. године, који се такође побунио против султанових реформи посусталог Отоманског царства почетком 19. вијека, да се дође до нових посједа. Везир Тахир-паша посавске кнезове, са којима су дошли и њихови бегови и аге, запитао је: „О, рајо ‘оћете ли плаћати „трећину“? Кнезови из набројаних села су рекли: „Господару, ми живи не можемо подлећи под неправедну „трећину“ већ остајемо при старом, како су давали наши дједови.“

На те ријечи Тахир-паша је наредио својим кавазима (слугама): „Пограбите ове ћопире па их водите доље у двориште. Тамо их повежите па ударајте док ја не рекнем: „Доста је“. О овом догађају сачуван је за Архив самостана у Толиси, код Орашја, запис Паве, сина Марјана Москаљевића.

(...) Прво су почели бити Паву Микића из села Матића, па Стијепу Стојишића из Дол. Жабара или Польја, па су они од удараца по табанима запомагали и јаукали. Онда притисну бити Мику Недића из Толисе и Марјана Москаљевића, мога оца. Њима двојици су да не „реву“ (јаучу) уста зачепили марамом те послим су им мараме извадили и они су онда „ревали“. Дођу кући и послим тога живио је Паво Микић шест недиља и у шестој је умро а Стијепо Стојишић је живио седам недиља и у седмој је умро (...)

Народ се почиње бунити

У селима Босанске Посавине испод Требаве и покрај ријеке Саве са њене десне обале мржња према окрутном турском режиму прерасла је у буре барута спремно да сваког часа експлодира.

У Горњем Жабару, данас Пелагићеву, извршене су све припреме за оружани сукоб с Турцима. Уз попа горњожабарскога Стојана Стојчевића на локалитету Липика (име по бројним липама) договорено је у пролеће 1858. године да се дигне буна.

На том договору били су домаћини: Исаило Мојсић, Саило Марковић, Стеван Пејић, Џвјетко Бабић, Џвјетко Удовичић сви из Горњег Жабара. Били су још Мићо Марић, Слободан Костић и Димитрије Марковић из других српских села у Посавини. Турске власти су сазнале за овај договор и одмах затвориле попа Стојана Стојчевића и још неке људе али су их убрзо пустили бојећи се још веће побуне у народу.

На устанак није требало дugo чекати јер су читлуксахибије (турске газде) у селу Врањаку 26. јула покушале да ухвате хаци попа Петка Јагодића из овог подтребавског села. Кметови одговорише ватром из пушака и одмах су тројица читлуксахибија убијена, а четворица рањена. Тај догађај је снажно одјекнуо не само у требавском већ и у свим посавским селима.

Центар побуне против турске власти био је Обудовац, највеће посавско село, у коме је велики православни храм који су градили домаћини из 18 посавских села. На челу побуне био је прото Стеван Аврамовић, чији су преци дошли у Орашје из Црне Горе, одакле их је довео предак Аврам. Протини преци су дошли у Босанску Посавину заједно са прецима попа Стевана Поповића чији се потомци доселише у Човић Полье. Породица проте Стевана била је у Орашју тада српском селу

и одржавала је домаћинске и родбинске везе са Поповићима у Човић Пољу које није далеко од Орашја.

Најближи сарадници проте Стевана Аврамовића у овој буни били су: хаци поп Петко Јагодић, свештеник из Врањака, код Модриче, поп Јаћим Стјепановић из Црквина код Шамца,proto Павле Трифуновић из села Осјечана код Добоја, поп Стојан Стојчевић из Горњег Жабара, поп Никола Лукић из Обудовца, поп Марко Симић из Баткуше. По вођи овог устанка против Стевану названа је Протина буна. По мјесту догађаја зове се Посавска буна, по првом оружаном сукобу с Турцима на Липику зове се још и Липичка буна а у селима испод планине Требаве зове се и Требавска буна.

Окршај на Липику

Липик је мали заселак тадашњег Горњег Жабара, данас Пелагићева, који се налази иза Каштеровића кућа идући из центра села према Градачцу. Битка с Турцима почела је на њиви званој Тривкануша. Устаници су били слабо наоружани, претежно вилама, косама за траву а понеко је имао и пушку „кремењачу“. Пред побуњену „рају“ из посавских православних села ступио је Селим-бег Градашчевић хтио је да пита шта то „раја“ тражи и само је изустио „О, рајо...“ Из пушке је опалио Јован Калиновић, звани „Калина“ из Горњег Жабара и бег је пао мртав с коња. Његовог коња прихватио је Калиновић и предао га против Стевану Аврамовићу што говори да јеproto био тај дан на том ратишту. Послије погибије Селим-бega турски војници, регуларна војска звани „једренлије“ из Стамбола, окренуше пушке на „рају“ и исукаше сабље. Доласком турске регуларне војске ситуација се нагло преокрену. Паде неколико жртава с обе стране и осјети се велика турска премоћ. Турском војском, првом што је дошла из Градачца, командовао је Тузлић-бег кога је убио Лазар Ђукић, главни нишанџија, родом из Брвника.

У Липичкој бици истакли су се осим Јована Калиновића још и Јаков Живковић, из Човић Польа, барјактар у Протиној буни, Лазо Новаковић, Божо Несторовић, Ђука Јованић-Драгић, сви из Горњег Жабара и други. Главна битка вођена је на њивама Бибчевићка, Тривкануша и Лугић и ту су погинули: Лазо Новаковић, Божо Несторовић и Јован Калиновић.

Устаницима је другог дана борбе с Турцима почело по нестајати муниције па су почели да се повлаче према Обудовцу и Орашју. Било је то у почетку полагано повлачење које је убрзо прерасло у бјежање и хаос.

Највјеродостојније је казивање о Протиној буни према записима Јовице Сајића, напредног сељака из села Кожухе, код Добоја, који је рођен 1858. године. Његово казивање након 20 година биће да је најближе правој истини. Он у својим записима истиче да су се Турци окупили у близини Градачца и преко села 27. септембра 1858. године избили на Дугу Њиву, на Требави. Било их је око пет хиљада и сутрадан 28. септембра од Турака неко завика: „О, рајо, на кога сте дигли буну, на султана нашег?“ Устаници из села Осјечана Горњих и Доњих, те Чивчија, Палежнице, Кожуха, Копривне, Толисе (код Градачца), Врањака и Зелиње препустише ријеч против Павлу Трифуновићу који одговори: „Не дао Бог, на цара нашег не дижемо пушку, нити руку, него на бегове и силеције који нам не дају живјети!“ Тада од турске војске неко повика: „Ако нисте дигли пушку на цара онда нека дођу овамо ваше вође да се договоримо и на миру разиђемо.“ Устаници бојећи се преваре пошаљу испред себе Лазара Бамбуловића из Доњих Осјечана и Ђукицу Надаревића из Горњих Осјечана и још неколико људи из других села да чују шта бегови предлажу.

Турци ове изасланике, мислећи да су вође, одмах повежу и отјерају у затвор у Сарајево у коме су остали пет година. Послије овог изненадног хапшења наста метеж и Турци мислећи да су похватали вође буне уз силне повике и бубњеве и

писку зурли нападоше устаничке шанчеве. Тако се заметну битка која је трајала цијели дан. Срби су се јуначки држали и одбијали све нападе Турака јер су били добро заклоњени.

Битка на Дугој Њиви

Устаници на Дугој Њиви добро су се држали и другог дана борбе с Турцима 29. септембра 1858. године све док им није понестало муниције. У овој борби према Сајићевим биљешкама истакли су се Зарија Мијатовић и Васиљ Павичић. Пред само вече другог дана борбе с Турцима на Дугу Њиву стигао је гласоноша са Липика из Горњег Жабара и предао је писмо против Стевану Аврамовићу у коме му јавља да се они из Липика повлаче јер немају више муниције па се не могу борити с Турцима. Пошто је и овдје на Дугој Њиви као и на Липику понестало муниције а Турцима је стигло појачање – регуларна турска војска из Стамбола, устаници одлучише да се повуку с бојишта. Тако је завршен сукоб с Турцима на Дугој Њиви на планини Требави.

У прилог томе да је борба на Липику у Горњем Жабару била синхронизована са борбом на Дугој Њиви говори и дојазак гласоноше са Липика и предаја писма против Стевану Аврамовићу. Уосталом, то каже и Јовица Сајић (1858–1944) и истиче у својим записима које је оставио да су истог дана вођене борбе посавских кметова с Турцима на Липику и Дугој Њиви.

И поред велике бројности у живој сили Турци нису могли несметано наставити своје напредовање према Орашју преко трећег бојишта Обудовца. Плашили су се изненадних засједа, посебно из шума у којима је могло доћи до опкољавања неких мањих војних јединица. Терен пун шуме којом је обиловала Босанска Посавина нису познавали а задржало их је, по свему судећи, паљење српских кућа и пљачка покретне имовине. О

тим пљачкама које су биле огромних размјера говоре и неки католички извори. Тако је љетописац Фрањевачког самостана у Толиси, код Орашја, записао да су се појавиле потурице да пљачкају чак из тешањске нахије.

Тако је неки Ађул-паша из Тешња потјерао стотину волова из српских села око Градачца у чему га је спријечио, најврдно, неки Мири-алај низамски па растурио по свим селима низама (турске војске) да спречавају пљачку српске имовине са имања кметова.

То је био највјероватније разлог што су се Турци задржали неколико дана око подјеле плијена па су се у Обудовцу појавили 8. октобра 1858. године. Жестока борба вођена је код Перкановића шуме где и дан-данас сељаци налазе камене крстове и друге ознаке погинулим устаницима против окрутног турског режима. У тој шуми се и сада налазе гробови незнаних српских домаћина који су у овој буни тражили само поштовање најосновнијих људских права о чему данас трубе европски и свјетски политичари. И тада је као и сада о српским питањима „мудро“ ћутала цијела Европа.

Турци су са појачаном војском скршили отпор устаника у Обудовцу и настало је погром Срба јер је Обудовац означен као главно мјесто окупљања српских устаника. Запаљена је мала црква у Обудовцу, подигнута само годину дана прије ове побуне. Црквене књиге су запаљене и тек су поново уведене 1896. године. На прагу црквеном Турци су одсјекли десну руку учитељу Јовану Туваљевићу који је носио црквену заставу а Турци су мислили да држи српску заставу. У меморандуму руске владе европским силама од 1860. године истакнуто је да је тада попаљено 200 хришћанских кућа, 600 хришћана је убијено, двије хиљаде хришћана пребјегло је у Аустрију а 230 људи је одведено у ланцима у затвор у Сарајево.

Устаници су се заједно са протом Стеваном Аврамовићем повлачили према Орашју и посљедње ратиште било је надомак Орашја у коме су били мјештани села: Гајева, Драгановаца, Копаница и Срби из Орашја. И то четврто ратиште је изгубљено од многоструко бројнијег непријатеља. У борбама у Обудовцу и Орашју истакли су се: Pero Мразојевић, родом из Човић Поља, умро у Смедереву пред Први свјетски рат; Pero Стојановић из српске Тишине, код Шамца; Глиша Прибојевац из Брчког; Цвијетин Бабић из села Слатине, код Шамца, Дамјан Ганиловић из Баткуше; Иљо Мирковић из Доњег Жабара и Мићо Зеленкић из Крепшића, код Брчког.

Једино могуће рјешење било је да се иде преко ријеке Саве па је вођа неуспјеле побунеproto Стеван Аврамовић препливао на коњу ријеку Саву а са њим су још били: Марко Симић, поп из Баткуше; Никола Лукић, поп из Обудовца; хаци поп Петко Јагодић из Врањака и Станко Вуковић, поп из Копривне.

Тако је, ето, скршена највећа побуна сељака кметова из многобројних села Босанске Посавине са којима се турски режим крваво обрачунао. Турци наставише погром Срба и у Орашју. У биљешкама фра Маријана Матузовића Москалевића за мјесец листопад у „Хрватском календару“ за престу 1858. годину, Загреб 1857. г. каже да су Турци у Орашју запалили кућу проте Стевана Аврамовића, кућу попа Боже и четири дућана осим уцера. Запалише и Јове Ристића кућу и Марка Каришника, пекару и кућу Николе Ристанића из Драгановаца, српског села код Орашја.

Потпуним гушењем Протине буне 1858. године етничка слика православног становништва се мијења. Послије убиства српског дјечака на Чукур чесми у Београду 1862. године долази до отвореног сукоба с Турцима у Београду. Умијешале су се европске силе и одлучиле да Турци морају напустити Београд, Ужице, Соко, Чачак и Шабац. Тако је у Орашје

стигла 241 мусиманска породица а Шамац је добио 293 мусиманске породице. Српско становништво је из Орашја истјерано и расељено у Обудовац, Човић Полье, Доњи Жабар и Лончаре. Разбијена је велика српска територија од Брезова Польја до Костајнице.

**Спомен-плоча Требавске буне 1858. год.
(Дуга Њива)**

Kazi vawa
i
zapi si
(gra | a)

Петар Васић

ЛИЛАРИНА

Генерацијама су се уочи Петровдана, који увијек пада дванаестог јула по грегоријанском календару, у српским селима подно Мајевице одржавали ритуални обичаји прављења и паљења посебних бакљи које се зову лиле. Игре ватром или лилање обавезно се изводе једанаестог јула увече. Једно вријеме, прије посљедње деценије двадесетог вијека, ови обичаји су били прилично запостављени да би се, током и након протеклог грађанског рата обновили с тенденцијама да достигну још већу масовност и популарност. С напоменом да је дошло до осјетног пада наталитета и до масовних одлазака младих људи оба пола, било брачних парова, било родитеља са дјецом или оних који ће имати дјецу, из села у градове или, још даље, у друге земље широм свијета. Тако да се лилање уочи Петровдана сада претежно изводи кратко, најчешће у близини цркве, након што свештеник благослови и освјешта лиле, и то са малом дјецом уз помоћ родитеља, а најчешће у пратњи дједова и бака. Било како било лијепи стари обичаји везани за лилање вратили су се у наша села и градове.

Припремање лила је посебна прича. У већини села и крајева лиле су прављене и још увијек се праве од трешњeve коре. Најчешће се у шуми пронађе дивља трешња (тамо где је има, а где нема често настрадају питоме), расцијепи се обично љесков штап и у тај працијеп убаци што више суве трешњeve коре па се потом увеже да буде чврсто. Када је сасвим сува трешњева кора запаљена гори као права бакља. Слична лила се прави од коре јове (joхe) или јошике како се зове та врста дрвета у подмајевичким селима где је има у изобиљу. Сува јошика гори исто тако или приближно као трешња. «Ми чак нисмо правили ни такве працијепе на штапу већ смо

Цвијо Стевић

строгом контролом одраслих да се не би запалило оно што не треба јер то је вријеме жетве пшенице па су биле, обично близу куће, кладње сложених спонова пожњевене пшенице за вршидбу. Говорим о времену када још није било комбајна. А пошто је љето и вријеме великих врућина све је у селу било лако запальиво. Лилали смо до сваке куће код које смо планирали доћи сутра на Петров дан да скупљамо лиларину. Долазили смо у све наше сокаке уз повијке -Што је попово нек је сутра готово!- Не знам зашто смо спомињали попа, али тако смо викали. А сутра ујутро прво су се састајали два момка који воде лиларину, један је носио јабуку а други звоно. Обично смо узимали највеће звоно које нађемо у селу. Јабука је симболично ношена да се «загризе» што значи да се у њу забоде метална новчаница (а могао је понеки газда дати и папирну). Правили смо распоред свих учесника. Малој дјеци давали смо да у сепетићима и корпицама сакупљају и носе мале сиреве, зване зарце, па онда у одговарајућим посудама скупљали смо кајмак, сир, млијеко слатко и кисело, хљеб, лук, кромпир, краставце и све друго што је потребно да бис-

гулили дебље стабљике јошике дужине од метар и више тако да добијемо трубу налик на сулунар па га онда осушимо и он се сврне па направи идеалну бакљу која најдуже гори, много дуже од оних у расцијепљеном штапу.» - каже за „Баштинар“ Цвијетин – Цвико Стевић из Пипераца. У даљем разговору Цвико се присјећа: «Ми смо лилали под

мо код једне куће која се унапријед одреди спремали храну за обилнији ручак. И хљеб смо сакупљали. Кућа коју смо за то одабирали била је најближа центру како би лакше доносили да празнимо пуне посуде. Група учесника била је одређена за доношење дрва куварицама, а куварице су биле наше мајке, тетке, стрине и сестре. На ручак смо позивали цијело село, односно из свих кућа у које смо долазили као лилари. Наравно, прихватали смо и госте из других села ако би дошли. Ми смо се звали лилари. Кад дођемо пред кућу увијек смо звонили и викали: "Дај баба сира, млијека, зарице" (зарица је врло укусан остатак послије топљења масла и ми смо га радо јели у то вријеме). Добијали смо и више од тога, чак сланине па и меса. Домаћину смо нудили да «загризе јабуку» и он би нам дао неку пару. Када смо одлазили из авлије увијек смо викали: "Збогом и оставте! Нек вас Бог накнади и намлади. Што било јалово, било стевано! Краве рикале, волови букали! Амин, амин, амин!"» Онда зазвонимо и дјеца повичу: Бее, јац, јац, мууу...итд. Имитирали смо домаће животиње. Риједак случај је био да нас неко истјера из авлије да ништа не добијемо. Онда би понеко викао обратно, на примјер: -Краве не рикале, волови не букали...Али то је била заиста права ријекткост.

То новца што смо сакупљали на јабуку дијелили смо најправедније, сваком учеснику подједнако. Сјећам се да се дешавало да немамо ситне новчанице па двојици дјечака дамо једну новчаницу да подијеле а они се посвађају, ми одраслији смо их развађали и смиривали ситуацију. Увече смо у авлији или на путу код куће где смо се хранили правили сијело или ноћни вашар уз музiku и весеље. Обично се коло играло уз шаргију или двојнице. Много младића и дјевојака су се ту уз пјесму и коло зближили и завољели. Значи лиларина је била и посебна прилика за рађање љубави без које нема живота. Биле су то године наше младости, радости и весеља. Жао ми је што се тај наш лијепи обичај у Пиперцима одавно не

одржава. Али чуо сам да су прошле године у сусједном селу Поповом Пољу организовали лиларину, ако је тачно то ми је много драго – прича Цвико Стевић, видно узбуђен.

А један ондашњи дјечак о тим чарима је овако пјевао:

ЧАРИ ПЕТРОВДАНА

Да л' је неко од вас осјетио срећу
kad под пеком неба врео јул се хлади
а пожарне бриге вршидбе намећу
кроз село се ватром разиграју млади.

Осушене лиле јошикова кора
сакривене чекају свој вечерњи наступ
увијек иста тема сваког разговора
притајена срећа узбуђења расту.

Јара титра дању к'о да земља жари
неће бити кишезвједан по ледини
игру на сокаку ништа нам не квари
босе ноге хладимо у мекој прашини.

Утискујући шаре брујимо к'о мотор
укосимо табане размакнемо прсте
нек људи помисле да је прош'о трактор
с новом вршалицом и нека се крсте.

Вече сјајно ведро најава празника
звијезде ниско к'о на дохват руке
ритуал лилања, кроз сокаке вика
стићи свакој кући обићи шљивике.

Молимо све мајке, тетке, стрине, баке
да нам дају сира и још крављег мрса
дошао је крај петровскога поста
ми би да једемо а треба нам доста.

Лилање протекло граје више нема
сутра ћемо рано с повицима разним
да узмемо оно што се за нас спрема
стати пред мљекаре с посудама празним.

С нестрпљењем чекамо да само ноћ прође
да нам вође наше одреде задатке
да нас благи Петар поздрави кад дође
и доручак мрсни да нам дају мајке.

Ноћу божјим чудом повлачи се немир
неки лаган вјетрић умиљато пири
авлијом још само свици глуме свемир
и мирис тамјана кућама се шири.

Залуд склапам очи нема сна ни мира
као прлад шумска ил' остаци жара
неки сјај чаробни мами ме и дира
траг од твог стопала срце ми запара

Немир ме обузе напусти ме спокој
вене ко брзаке испуни ми Дрина
али зачух тихи мог анђела пој:
Видјећеш је сутра биће лиларина!

mr Драгица Панић-Кашански

ПЕТРОВДАНСКЕ И ИЛИНДАНСКЕ ЛИЛЕ

Уочи Петровдана у брдским селима (12.7), а уочи Илињана (2.8) у Посавини и код Срба и код Хрвата деца су палила лиле од трећњеве коре или од сламе која се “намеће и увеже у рачвасто дрво”. Предвече су се на раскршћима и мерајама окупљала деца, махала лилама, а кад догоре, носе их кући забоду у лук, поврће или баце у реку.

Крепшић

♩ = 100

23

Гори лила учи
Илина, и години била!

Гори лила учи
Илина, и години била!

Други пример казивачи у брдским селима су навели као текст који се изговара, виче уочи Петровдана, мада он по садржају делује као извикивање које се могло практиковати на већ изобичајеним “лиларинама”.

♩ = 100

24

Лила, лила
дај баба сира,
ако не даш
запалим ти мљекар

Лила, лила
дај баба сира
ако не даш
запалим ти мљекар
дај баба зарице
родиле ти кравице!

Други дан по лилању ишле су “лиларине” да сакупе дарове. Ко не би дао дар веровало се да му краве неће давати млека. Од дарова се правио заједнички ручак, и сијелило се напољу уз ватре.

Увече након лилања, а пред Петровдан или Илиндан, излазили су момци и цуре, младе жене и деца “у коло” око ватри, “и мајке које нису дале цурама да излазе, тад су их водиле”. Деца су имала своје коло и каже се да су највише играла баш тада јер је “помрчина па се не стиде како играју”

Хрватско становништво у селу Вукшић, не носи лиле у кућу него “остatak лила догори на камари”. Кад се разгори велика ватра, момци се такмиче “који смије прискочити ватру”. Уз прескакање ватре не постоји неко веровање, него га казивачи сматрају искључиво момачким надметањем.

Породична слава

Готово свуда се подразумева да је породица која слави крсну славу српска породица.¹

Тако је и у брчанском крају. Обично једна породица има једну славу, али има и оних који славе два пута годишње. Та друга слава назива се “преславом”, светкује се скромније, уз присуство мањег броја гостију. Данас је друштвени аспект славе у многим домаћинствима доминантан над религиозним; то је дан када слављеничка породица приређује свечану гозбу на коју долазе многоbroјни гости, рођаци, пријатељи. Гошћење је у прошлости трајало вишедневно, започињало је три дана раније, а завршавало се три дана после празника - тзв. “уставцима”, на којима се “испраћала слава”.

И поред великог броја гостију, игра на слави по казивању никад није била присутна.

1) Д. Бандић, Народна религија у 100 појмова, стр. 350.

У брчанском крају, постоје многе варијанте славског ритуала које се односе пре свега на моменат ломљења славског колача (најчешће после прве или четврте здравице). У брдском делу слава је задржала обележја “старинског начина” прослављања. Присуство крсној слави код Брђана, за госте је незабораван доживљај. Улоге носиоца славе (домаћина куће и његове породице) и гостију (кума, домаћина софре, долибаше, слуге,...) јасно су одређене и “одигране” измењеним гласом “као кад дјеци причаш причу, изводиш мало”. Способност импровизације код здравичара, на слави долази до пуног изражaja. Разлог што на овом месту крсној слави посвећујем пажњу је управо тај што се, од доласка првих гостију, до њиховог одласка пред зору, не води уобичајена, свакодневна конверзација, него су све речи изговорене узвишим гласом, одглумљене, као да су сви присутни на слави актери вишечасовне позоришне представе.² Детаљан опис би на овом месту захтевао много простора, па ћу се задржати само на оним моментима у којима се јавља обредно певање.

У току “читања славе” започиње окретање “крсног љепца” (у Посавини “крсног колача”). Кум и слављеник, након што три пута окрену колач, ломе га на четири дела. Чим се очита слава, долибаша и гости надовежу славску песму М’ огаја љета:

Бузекара

25

♩ = 70

Mo - σ ja - ja ле - та мо - σ ja - ja ле - та на мо - σ ja - ja .

2) Узвиши говор, како се може видети из до сада наведених примера у оквиру обичаја годишњег циклуса, веома је присутан у овом крају.

За госте који певају каже се да “раде”, да “израђују пјесму” и да се по томе зна да је то слава. Након што је колач изломљен, домаћин и кум се љубе, а песма се понавља све док се они не изљубе три пута. Затим домаћин захваљује куму:

Чађавац

26

фала слуѓо, десна руко
увијек нас служио
никад се на нас не потужио!

Фала слуѓо, десна руко
увијек нас служио
никад се на нас не потужио!

Домаћин спушта једну четвртину крсног колача на синију³ (из десне руке), кум спушта своју четвртину, а потом прилази “слуга” (зет, или комшија) и даје један “штамплић”⁴ са ракијом из којег сви пију по кап две, враћајући онеме од кога су га добили. Шаљивим тоном жале се на “слугу” што даје тако мало пића “а гости су радили, не могу се уз ово одморити” (односи се на оне који су певали). Слуга доноси чаше и већу количину ракије за здрављење, а онда “виче домаћицу”:

Чађавац

27

е-хе - ј! је си до-ма-ти-че — ј! је до-не-си си-ми!

-
- 3) Синија - низак дрвени столић с округлом горњом даском
4) Штамплић - врло мала флашица; доза;

Домаћица доноси сито у које кум и домаћин спуштају преостале две четвртине колача из леве руке. Она високо диже сито и извикује:

Чађавац

28

Вол-ка кум је-ху-да ти-со-ка ду-ла.

Затим ставља сито на главу и износи из просторије у којој се слави.

Гости поседају и крећу здравице. Када домаћин изговори следећу здравицу:

У име бога и свете Тројице сретна колача ломљења и свијеће паљења, фала вам гости, који сте дошли да честитате мени и мојој домаћици славу! Гости запевају утроје славску песму:

Кореташи, Смиљевац

29

d = cca 58

бе-се - ли ee, бе-се - ли(e)-Δ, бе - ee. Δ, го-ма-ти-не,
le, ej - ти-и te

бј, бе-се ли(e) ee

(d)

Весели се
Весели се кућни домаћине
ој, весели се

Ми дођосмо славу честитасмо

Посебну пажњу заслужује податак да Посавци “изузетно на слави пјевају утроје”.

Немогућност провере података на терену, оставља ме, нажалост у дилеми, да ли се ради о трагу врло старог наслеђа или о новини уведеној по угледу на брдски крај.

Razgovor s povodom

Марица Лакић и Слободанка Рац

КОМЕ ТРЕБА ПОКОНДИРЕНА ТИКВА?!

Захваљујући фолклорном ансамблу СКЦ „Вук Стефановић Карадић“ у Брчком је оживјела стара Босанска Посавина, видјеле су се већ заборављене ношње, чуле „сељачке“ пјесме и заиграла стара кола. Заиграло је и срце многим Посавцима. Ријеч је о српским играма из Босанске Посавине „Ала ми се, драгане, ћерданићи тресу“ у кореографији Слободанке Рац, за коју је ово друштво награђено у Руми.

У свијету српског фолклора име Слободанке Рац већ заузима посебно мјесто. Заслужила га је својим радом, истраживачким на терену и педагошким у друштвима. Немјерљиви су њено пожртвовање и поштовање према свом „обожаваном“ народу и његовом наслеђу. Она из мрака заборава извлачи оно по чemu смо своји и препознатљиви, због чега нас други цијене а према чemu се ми сами немарно и неодговорно односимо. Ала ми се, драгане, ћерданићи тресу, кореографија која је у Брчком изведена крајем прошле године, и безграницна љубав Слободанке Рац према српској традицији и фолклору повод су за овај разговор.

Када сте и како дошли на идеју да поставите ову кореографију?

Већ дужи низ година, звук шаргије и виолине у мени буди позитивно расположење и велику мистерију како се то постиже и као се уз ту музику игра. Ја сам пре свега пасионарани љубитељ, поштовалац народне игре. Када је у Лозници предавач Драгица Панић-Кашански радила игре Босанске Посавине у околини Брчког, ја сам се напросто заљубила у тај звук и те игре. Начин на који је она нама преносила део

те традиције за мене је био довољан мотив да се упустим у авантуру и радим кореографије.

Да ли је игре и пјесме из овог дијела Посавине неко већ обрађивао?

Немам сазнање да је неко радио игре Срба из тог дела Посавине, а да није нека изворна група из тог краја или да није пореклом из тог краја као што је господин Борис Видаковић, који живи тренутно у Швајцарској у Њемосталу.

Да ли су пјевачки и оркестрални (свирачки) дио били тежи од играчког?

Па сигурно најтежи део, још увек нисам задовољна постигнутим. Ми знамо шта хоћемо, али нема свирача који би могли одсвирати тако како ми желимо, виолина је велики проблем, тренутно.

Да ли смо ми у том фолклорном изразу по нечemu посебни, имамо ли нешто специфично?

Да, потпуно посебни, у стилу игре, а поготову свирачком, музичком смислу. Тада звук и однос међу инструментима је јединствен. Сви ми га можемо копирати и да донекле личи, ништа више. То је сигурно ваш бренд.

Која позитивна искуства у смислу организације и рада, а и односа власти према ономе што радите можете да пренесете другима?

Једно позитивно искуство је што смо након много година труда успели да створимо мали тим сарадника који тачно зна шта и како треба да ради, који има изузетно висок ниво свести, у односу на очување традиције и идентитет свог народа. А што се тиче односа власти, моја велика мана је што сам дуго искрена, увек. Та искуства су веома лоша. Друштвена

заједница није мало заинтересована за овај вид ангажовања у култури, и подршка са те стране је веома слаба. Стручни, образовни кадрови се нажалост своде на научне раднике и мали број њих попут етномузиколога магистра Сање Ранковић јесу и практичари. Веза између науке и праксе је минимална, своди се на личне односе ко с ким жели и хоће. На овом проблему треба још пуно да се ради, не одустајем наравно.

Ваше кореографије изводи и национални ансамбл "Коло". Спадате међу 4-5 водећих кореографа у Србији. Да ли је добар термин кореограф или је тачнији аутор кореографије?

Мени, аутор кореографије. Већина нас, које називају кореографима, нисмо завршили те школе, ми смо само радом постигли те резултате и постали кореографи.

Како сте се почели бавити кореографијом?

Како? Одувек ме привлачио живот нашег човека у природи када је игра такође била део живота, значи период негде прве половине XX века, крајем XIX века. Читајући много о том времену, слушајући свога учитеља господина Гаће Силвестра, почеле су да ми се стварају слике тих сабора, игранки. Такође сам и сама одлазила на све те скупове, где је још понешто традиције сачувано, контактирала са људима, причала са њима, живела међу њима, и тако из тих свих сазнања, почела сам на себе да преносим све што сам видела, чула, научила, прочитала, код тог мог обожаваног народа.

Постоји ли нека школа, академија која образује такве кадрове?

Код нас не, али на сву срећу у том правцу се ствари одвијају набоље, отворени су смерови за народне играче, васпитаче за народне игре, а верујем биће и за кореографе једнога дана.

Етнолози и етнокореолози су у предности иако мислим, иако се образујете не мора да значи да ћете постати кореограф.

Може ли неко од младих, од оних који данас само играју, да достигне оно што сте Ви и генерације прије Вас створили?

Сигурно да може, само нисам сигурна желе ли.

Млади се данас не жртвују ни за шта. Однос друштва, породице није им улио, није их власпитао у духу традиције, па ће све то бити много теже. Наравно појединци увек постоје, а ја бих тако желела да то буде велики покрет.

Колико се озбиљно и стручно ради с младима?

Мислим да свако послу прилази озбиљно, али са свог аспекта. Нажалост, немамо систем у овом сегменту културе, и свако лута по неком сопственом путу. Млади имају мало контаката са тереном и то сигурно није добро, а преносиоци су често неодговорни, од традиције праве спектакле, не поштујући народ. Све то негативно утиче на младе, заинтересоване за рад у овом сегменту културе.

Мало људи бјежи од награда. Ви сте сребрну медаљу освојену на 14. Фестивалу фолклорних ансамбала културно-умјетничких друштава Србије вратили са образложењем да сте се „одуприли покушају нарушувања изворности и увођења помодарства и кича у његовању народног стваралаштва“.

Где је граница између помодарства и модерног, односно стилизованог и традиционалног?

Пресрећна сам што људи са којима радим цене, поштују и воле своју традицију, о њој знају много и не живе за награде иако оне пријају, сигурно. Мој рад се заснива на поштовању фолклорне традиције српског народа у свим сегментима, а прилагођених теми, нарушувајући је само толико колико је

неопходно и не мења јој суштину (а то законски они траже). Истргнута из свога амбијента, самим тим је већ настала промена, али не она која уништава и квари. Само следити наслеђе, поштовати га, приредити га за сцену и ништа више, то публика поштује, воли и поздравља великим аплаузом. Ја сам традиционалиста. У ту групу бих себе сврстала, што сте ме питали да ли сам традиционалиста, модерниста или нешто треће, сигурно традиционалиста.

Како, имајући све ово у виду, анимирати младе, направити добре играче и имати публику?

Искључиво знањем, али не знањем које сами стварате него знањем које вам је пренео ваш народ. Само следити идеју коју народ кроз традицију своју жели да вам пренесе, и то је оно чиме ћете привући неког младог человека. Ако му знате објаснити шта и како је хтео његов народ, створићете у њему жељу да и он нешто можда створи, и сигурно да заволи и да поштује традицију дела народа којем он припада.

Смије ли се подилазити укусу публике? Како васпите власници публику?

Ми не подилазимо укусу публике. Традицију и укус то не мешамо, све што је наслеђе мoga народа за нас је светиња, и мора да се поштује, с пажњом отпрати а о љубави не причамо. Разумљиво је да је сваком свој крај најближи. Једино ја ту имам велики проблем и премало срце за сву љубав коју имам према фолклору.

Како Вас доживљавају они с којима сарађујете?

Доживљавају ме као веома строгу, захтевну колегиницу, која када је у питању фолклор не опраштава.

С обзиром да је Ваш муж директор СКЦ, да син свира (и игра), да Ви постављате кореографије, ко кога слуша? Ко је главнокомандујући у Вашој породици?

Да, породица је на окупу и на послу и у кући и још наш колега Дамир. Мислим да нико не командује, али ја морам да призnam има нешто у мојој природи, почесто је товар на мојим леђима. Ваљда се тако родите и свој крст носите док год можете, али да нема моје породице ништа ја не бих могла да урадим, они су ми снага и подршка за све.

Шта ће бити са српским фолклором и да ли смо сјесни да су култура и наслеђе које носимо стожери наше будућности?

Они који су свесни немају моћ да нешто промене, они који имају моћ сматрају да је опанак нешто чега се треба што пре одрећи. Нисам пессимиста али ме је помало страх за будућа поколења. Кome треба тиква без корена?

Културни центар “Вук Стефановић Каракић” Бачка Топола

КЦ “Вук Стефановић Каракић” Бачка Топола основан је 21. фебруара 1990. године са циљем да негује културу Српског народа на простору где делује и где год су некада живели Срби и још увек живе. Секције друштава су фолклорна, наравно као најмасовнија, под коју можемо подвести музичку секцију која има малу музичку школу свирања на традиционалним инструментима, тамбурашким инструментима. У ствари наш наставник проф. Александар Новаковић је кларинетиста, али је обучен као јако добар теоретичар, да може да обучи свираче за многе инструменте, па у зависности од интересовања

тако и ради с децом. Ту је и велики народни оркестар, певачка група, солисти, затим играчка фолклорна секција која има први ансамбл, и осам дечјих ансамбала, затим радионица за ручне радове и

израду народних ношњи, секција за теренска истраживања, ликовна радионица, драмско-рецитаторски студио и све оно за шта су заинтересовани наши чланови, а може се подвести под поштовање традиције. Значи сваке године имамо и неку радионицу коју до тада нисмо имали, уколико су млади за то заинтересовани. Видимо да ли има интересовања, да ли добро пролази, да ли можемо то да урадимо и тако се ангажујемо. Све што може да се подведе под традицију, ми покушавамо да реализујемо. То су углавном редовни концерти у граду и годишњи концерти које одржавамо редовно у фебруару месе-

**И овако се тјерају мољци
(двориште СКЦ "Вук Стефановић Карадић")**

цу и наш фестивал под називом „Нашем роду и потомству“ који је фестивал духовног и материјалног стваралаштва Срба у Војводини, који траје већ 17 година и који се увек одржава у октобру месецу, али ове године нажалост због финансијских проблема, и лошег стања у култури у држави, пребачен је за децембар, и ми се надамо да ћемо то и ове године урадити као и сваке године. У њему учествује преко тридесетак фолклорних изворних група, са терена Војводине, и често имамо госте са других региона, па ето и група из Брчког је била само као гост, а надамо се да ћемо имати прилику да је чујемо и као учесника фестивала. Сваке године имамо госте фестивала, представнике изворних група, Срба досељених у Војводину. Ја не волим терминологију колониста, колонизација, јер ми се некако не чини да смо могли бити колонизовани у сопственој земљи. Ми смо живели увек где јесмо. Нажалост, разне муке

нас терају да се увек селимо и некако увек према Војводини, тако да смо одлучили да тај фестивал установимо, да бисмо сачували традицију, и мислим да смо допринели томе да на терену Војводине сви досељеници који су настањени чувају своју традицију, своје обичаје и углавном све што су њихови преци чак и они можда донели. То је оно углавном укратко о нама.

Сарадња са Крепшићем

Одлучила сам и уз помоћ Драгице Панић, успела да дођем на терен у Крепшић, да се повежем са неким људима. Почетак је био врло тежак, не само у Крепшићу, него и широј околини, сви су рекли да ту нема ништа, да нема ни шарги-

**Договор кућу гради (Јулијан Рац и
Драгица Панић-Кашански)**

је, ни виолине, ни музике, ни корака, ни песме, неманичега. Некако смо успели, можда и својим ставом, и морам рећи уз велику помоћ Драгицину, да приволимо те људе макар да нас приме, да разговарају са нама. Након више сусрета испоставило се да много тога има и пресрећни смо што смо успели да након 20 година у Крепшићу шаргија стварно свира, виолина свира, да сви певају и да поново постоји фолклорни ансамбл, фолклорна група и да се деца, млади људи и сви остали окуп-

СКУД "Крепшић" (пред наступ)

љају у том дому који је ипак приређен да има основне услове да се може радити, и да ће та култура читавог региона поново да живи. Мислим да је то негде још већа радост за мене да смо успели да поновимо њихово осећање и однос према традицији, да све муке кроз које су прошли негде потисну, у неки цеп, и да их само чувају као неке ружне успомене, а да живот мора да иде даље и да своју традицију морају да одржавају. Надам се да ће и друге колеге, које иду на терен исто тако радити, и да ће помоћи свима онима који помажу и нама на терену да се поново организују и да своју традицију и даље чувају. Мештани Крепшића су нас стварно срдачно примили. Директор школе је испочетка био врло скептичан да то тако неће моћи. Међутим, на крају се испоставило да постоји пуно ношњи, постоји пуно воље, љубави, жеље да се људи поново врате својој традицији. Мислим да је то веома важно.

Poezi ja
i
proza

Из старе књижевности

Коста Абрашевић (29. 5. 1879 – 8. 1. 1898)

ПЕСМА

У дваестом беше лету
Када пође свуд по свету, –
Вредан радник беше он.

Радио је с вольом јаком,
Тешио се песмом лаком.
Трошоје снагу, моћ.

У друштву је добар био,
Увек ведар, вес'о, чио.
Сваком беше веран друг.

Једног дана – аој, јада! –
Оста јадник он без рада.
Беше зима – јака студ.

Сносио је беду круту,
И глад страшну, зиму љуту.
Ал' за мало беше то.

Патња строши снагу ону,
И он најзад болан клону –
Да болује мора сад.

Али где ће сад по зими,
Нико неће да га прими,
Није више већ за рад.

Нема више свога стана,
Патња већа сваког дана –
У болницу оде он.

Другови му верни бише,
Па га често походише –
Утеха му беше то.

Баш кад мину зима клета,
Оде и он с овог света –
Тек у цвету жића свог.

Другови му верни бише,
До гроба га отпратише,
Добар радник беше он.

ЦРВЕНА

Црвена је крвца што кипи у нама:
Црвена је муња што облак пролама:
Црвено је небо, кад се зором смије,
Црвен нам је барјак, што се гордо вије;
Црвена је мржња у нашим грудима
Па и гнев је црвен, што нас обузима;
О тирани, чујте – не треба вам крити –
И освета наша – црвена ће бити!

III (одломак)

Сунце сија, природа се буди;
 Славуј пева са препуно жуди;
 Густа шума зелени се веће;
 Свуда шарно избујало цвеће;
 Кроз долину поток бујни тече;
 На овцима меденице звече:
 Све се диже, новим жићем снажи –
 Муке моје смрт ће да ублажи!

Само још ја у постели лежим,
 Заман, заман за животом тежим!
 Дан за даном – ближи ми се самрт,
 Скоро ће ме младог земља затрт’,
 Моје очи тада више неће:
 Гледат’ шуму и шарено цвеће;
 Нећу слушат песму како бруји, –
 Песму што је вију сићани славуји...
 Нит’ ћу моћи са крвате лире,
 Песму наде патнику да певам;
 Нит’ ћу моћи, када липе мире,
 Свега људства о срећи да сневам.

„Читао је са грозничавом журбом све што му је до руку дошло и у својој седамнаестој години није било значајније књиге у српској литератури коју није прочитао.“ Овако је о Кости Абрашевићу свједочио његов друг В. Егановић.

Можда је истанчана природа пјесникова, што није неубичајено, слутила да ће кратко ходити овим свијетом. Коста Абрашевић је поживио непуних деветнаест година. Свој живот и своје стваралаштво посветио је радништву. Овај, како га Милован Данојлић назива, „најмлађи брат српских пјесника“ у радничкој класи је пронашао и свој дом и свој род и свој циљ. Абрашевић је у својим пјесмама, додуше потпуно занесено и искључиво, оставио слику Србије у којој је живио. Свјесно или несвјесно мање се бавио природом, љубављу, властитом болешћу и изгубљеним надама. У неким пјесмама се ипак назире његов песимизам везан за болест и смрт. Питање је како би се, да је поживио, развијао пјесник Абрашевић. Овако, овај несвршени гимназијалац, који се није пео у висине него спуштао „ка дну“, живи, ако не у збиркама, оно друштвима која носе његово име. С обзиром да пјесме Косте Абрашевића нису штампане у уџбеницима и антологијама и изучаване на студијама, питање је колико људи уопште зна ко је он. Ели Финци каже да је Абрашевићево дјело „углавном остало песнички недовољно изграђено, сирово, без индивидуалних акцената и особеније поетске експресије“. У књижи Милорада Најдановића стоји да је Абрашевић „умногоме био песник почетник, али је у српској књижевности остао као несумњиви зачетник једне нове врсте поезије“. О „тежини“ и актуелности његових стихова ми нећемо говорити али препоручујемо да, уколико вам се укаже прилика, не пређете олако преко стваралаштва Косте Абрашевића.

*Књига: Свет је наша Отаџбина, Коста Абрашевић
Приредио: Драгиша Витошевић, ИП "РАД" 1975*

Савремени ствараоци

Стеван Р. Стевић

АФОРИЗМИ

Ко мисли да ће сваки пут погодити циљ, боље му је да и не гађа!

Живот нам је сваког дана све скупљи, али је бар човјек појефтинио...

Овдје више ни чекање није у реду!

Откад је наступила финансијска криза и човјек се може наћи на снижењу!

И некима од нас је истекао гарантни рок!

Многи су заборавили да живимо на одгођено плаћање.

Наша будућност почива на добрим везама и јакој шлеп служби.

Кад не може како ми хоћемо, нека макар буде како они хоће.

Европа је стари континент. Зато јој одговарају младе државе.

Окренули смо леђа свијету. Нажалост, неки су то погрешно схватили.

И математика је заостала у развоју. Још увијек се заснива на примитивним функцијама.

Како да утврдимо правац, кад сви хватају кривине?

На сликама мртва природа. А нигде мртвачког сандука.

Одбили су понуђени мир. Тражили су само тишину.

Времена су се промијенила. Сад ни вуци сити, ни овце на броју!

Никако да се научимо памети! Можда су нам и учитељи глупи?

Данашњи ратови кратко трају: да би сви могли доћи на ред.

Чистоћа је пола здравља! Али да бар знамо која?

РУШЕВИНЕ ЖИВОТА

На рушевинама бољег сутра
виде се остаци слика
на којима је разапето
наше несрећно данас.

Залутали пас унезвјерено пребира
по остацима живота
не би ли пронашао
нечију заборављену кост...

Поред рушевина погрбљен човјек
уплакан над судбином људи.

И не плаче он због несрећног данас,
нити због срушеног сутра,
већ због тога што нам је такво
било и јуче...

СТАРЕ БОЉКЕ

Увијек нас изнова заболе
сувишне ријечи често понављане.

Сваки пут нас опет изненади
онај велики камен
о који смо се и раније спотицали.

И кад тек помислимо
да смо препреке старе савладали,
случајно се оклизнемо
на оној истој кори од банане
коју нам други свјесно подмећу.

Марко Драганић

НЕ КОРАЧАЈ УЗАЛУД

3. новембар 2008.

Можеш ти кренути којом год хоћеш стазом
пут те неће мимоићи
нема корачања тим богазом
тамо не можеш стићи

Удахни дубоко и престани се мучити
ниједан нови пут они не граде
брзо се мораш одлучити
куда ћеш, док не загrade.

Путовање и није неко рјешење
узалуд је бјежање
најважније је стрпљење
и дуготрајно сјећање.

Ти добро знаш да без успомена
нема живота ни љубави
остаје туга окамењена
док се све не заборави.

И БЕЗ ОДСЈАЈА ВАС НЕМА

24. новембар 2008.

Само ми немојте рећи да сте остарили за љубав
Јер и сами знате да не вјерујем
У ту причу којом би да заметнете трагове
Младалачких снови који су нестали уз јаук
И одсјај новог живота.

Ви можете причати шта вам је воља
Вратити се у младост и заискати снове
Којих више нема
Ја ћу пријећи преко потока да донесем воде
Да заједно угасимо жеђ

Видјећете да је све остало онако
Како нисмо жељели да замркне
И да нас зора дочека без сунца
И његових зрака
Који су више личили на безнађе.

Зато ја и тражим опроштај
Од свих вас који сте отишли у неповрат
И да ми се никада више не јавите
Да поново корачате преко Оровика,
Уз Вртла или Туклек, мени је свеједно
Јер вас заиста нема

А чекао сам да вам видим бар сјену
насталу сунцем једног децембарског јутра
које је измиголијило иза Оштриковца
да обасја Загоне, Бањ Брдо
и Растовачу

Све би, роде мој, дао за то једно озебло јутро
Макар ми сутра читали опијело
и носили ме уз Кукавића Брдо и Солила
да почине мој прах
у земљи предака

Ђорђе Ђулафић

ПАС НАЈБОЉИ ДРУГ

У близини града, налазило се, ограђено и добро чувано, ловиште, намењено за другове из републичког руководства, да би се они, у природи, опустили, одморили се од важних државних послова, уз чашицу домаће ракије, првокласно вино и специјалитете од дивљачи. Надалеко познато, по узготвују фазана и препелица, ловиште је, једноставно, прозвано „Фазанерија“. Улазак у ловиште је био забрањен, али је градско становништво, за викенд, често ишло до „Фазанерије“ – омиљеног излетишта. Уживајући у благодетима природе, шетали би изван забрањене зоне, или се одмарали у башти ресторана.

Средином априла, у граду се прочуло да ће ловиште посетити републички руководиоци, а можда ће с њима доћи и један веома важан друг, будући председник Председништва СФРЈ, представник наше Републике.

Ништа се поуздано није знало у вези с њиховим доласком, али, у тим тешким временима, кад се домаћи и страни контратреволуционарни елементи свакодневно удружују и нападају наш поредак, жешће него икад досад, конспирација на највишем нивоу била је преко потребна. Другове из СУП-а и Комитета, иако свесне значаја ових безбедносних мера, мучила су бројна питања. Да ли ће гости доћи пре подне или по подне? Барем да се зна, којег ће дана доћи? Да ли ће се задржавати у граду или ће право са пута у ловиште? Шта ако продефилују кроз град, пожеле да се задрже, одрже неки говор, а ми нисмо приредили свечани дочек? Ништа се није могло препустити случају, мере безбедности подигнуте су на највиши ниво. Појачано је обезбеђење ловишта, прилазни путеви су затворени, обављени су информативни разговори

са познатим дисидентима, доказаним непријатељима система, увек спремним за контрареволуцију и рушење социјалистичког поретка. Они најопаснији, задржани су у станици милиције, или им је наложено да не излазе из својих кућа.

Изненада, увече, готово неопажено, без милицијске пратње, у великим црним аутомобилима, стигли су у ловиште, наши републички руководиоци – прекаљени ловци. Убрзо су се створили, као да су долетели: председник општине, другови из Комитета и Социјалистичког савеза, представници Савеза бораца и омладински руководиоци. На велику радост свих, у нашу средину, дошао је и он – будући председник Председништва СФРЈ.

Наши драги гости, уморни од пута и државничких послова, вешто су избегли протоколарне радње и поздравне говоре, тако ревносно написане и са толико труда увежбаване претходних дана. Непосредно после вечере, отишли су на спавање; сутрадан их је дочекао дуг, напоран, дан – лов од раног јутра.

На крају тог дана, другови ловци били су веома задовољни, улов је био богат, специјалитети од дивљачи првокласно спремљени, вино врхунско. Већ се смркавало, другови су се спремали да крену, наши општински функционери могли су да одахну, све је прошло како треба, показали су се у најбољем издању, имали су среће да је и време послужило. Ушавши у велики црни аутомобил, будући председник Председништва, примети, да нема његовог пса љубимца.

На стаде општи метеж, сви су трчали унаоколо у потрази за пском, милиционери су с батеријским лампама претраживали терен а шумом су одзывањали повици:

- Кики, Кики...

Пас није пронађен, у шуми мркли мрак, морало се кренути за Београд и Сарајево. Тада председник општине приђе аутомобилу, и, кроз допола отворен прозор, снисходљиво рече:

- Не брините Ви ништа, друже председниче, он је ту негдје, наћи ћемо га и одмах довести у Београд.

Командир милиције, очајан и бесан, целе ноћи припремао је вод милиције за сутрашњу важну акцију - проналажење изгубљеног пса.

- Само нам је ово требало, да се пас изгуби, и то у нашем ловишту. Какво је то ловиште, каква је то жица, па да се пропуче? Уосталом, какво сте ви то обезбеђење? Шта ће мислiti о нама? Да то није, можда, саботажа? Сви знамо, да је пас спасио живот и другу Титу и да се, послије тога, он никад није одвајао од оних бијелих пудлица. Пас се мора наћи; ако треба, тражићемо га све до Мајевице. Ако ви нисте способни да га нађете, све ћу вас суспендовати. Има да подигнем цивилну заштиту, територијалну одбрану, па и војску, ако треба. Знате ли ви, чији је то пас?

Пас није далеко отишао, сутрадан је пронађен, како лежи на сунцу, поред кавеза са фазанима и препелицама. Задовољни и поносни, службеници државне безбедности послали су депешу у Београд – пас Кики је пронађен, крећемо за Београд. Али се тада у све то умешао, друг Лужњанин из Комитета:

- Другови, мислим да нема смисла, да пса Кикија предамо будућем председнику председништва СФРЈ, тек тако. Треба организовати пратњу, мању пригодну делегацију, која ће на најбољи начин представити нашу општину, и то на највишем нивоу. Зато предлажем да пса повеземо ујутро и да с њим крену другови који су се већ били спремили за дочек. Текст добродошлице, написан у Комитету, нека остане исти, само, уместо: друже председниче учинили сте нам велику част до-ласком у наше ловиште, нека буде:

друже председниче, част нам је што сте нас примили...

Службеним аутомобилом СУП-а, пас Кики, са општинском делегацијом, сачињеном од представника борачке организације, Савеза социјалистичке омладине и Социјалист-

тичког савеза, у суботу ујутро, кренуо је за Београд. Ми смо били поносни, што је баш наш школски друг, Драган Мандић, узорни комуниста, одличан ученик и спортиста, био делегиран испред омладинске организације.

Он нам је, после, причао, како је имао велику трему, већу него оне вечери у ловишту и да је, све до Београда, у себи понављао говор. Напред је седео друг Душан; држао је пса у крилу и целим путем причао о другу будућем председнику:

- Ја сам њега упознао још четрдесет друге године на Мајевици. Заједно смо формирали мајевичку бригаду, а убрзо и одред. Е, кад се сјетим, какав је он борац и командант био. За њега није постојало, не могу, нећу а камоли, не смијем. Он је увијек био у првим борбеним редовима, за њега је друг, обичан борац, био светиња. Ма, шта да вам више причам – људина од човјека. И тако смо ти, он и ја, све до четрдесет пете.

На тренутак би застao, уздахнуo, помиловаo пsa, па наставио:

- И након ослобођења, били смо нас двојица заједно, на Јахорини у партијској школи. И тада се он доказао као велики комуниста, ма све му је ишло од руке... послије смо се разишли, мене другови пребацише у Удбу, некако брзо стиже и пензија. А њега у републички Комитет, свака му част, заслужио је, нема њему човјек шта да приговори... Отада се нисмо видјели, прођоше толике године...

Замисли се, зајута, промрља нешто, као да самом себи поставља питање. А онда се трже, и одлучним гласом, продолжи да прича:

- Али тај не заборавља. Ви сте још млади, и не знате шта је то ратни друг.

Е, сада ћете видјети, кад се сртнемо, загрлимо и изљубимо...

Сигуран у себе, наш возач с лакоћом пронађе улицу, у којој је живео будући председник Председништва. Велика вила, одмакнута од улице, са двориштем и високом оградом. Ис- пред улазних врата, кућица у којој је седео милиционер; наоколо су се, неупадљиво и наизглед незаинтересовано, шетали једноставно обучени, млађи људи – припадници обезбеђења.

Водећи пса на повоцу, из аута изађе друг Душан, и, сав поносан, обрати се милиционеру који је седео у кућици:

-Добар дан, друже, довели смо предсједниковог пса Кикија. Реците другу предсједнику да га испред чека Душан Ковачевић.

Милиционер је кратко телефонирао, а затим се љубазно осмехну и рекао:

- Сачекајте.

Убрзо се на вратима појави дотерана старија жена, црне косе, везане у пунђу, и угледан мушкарац средњих година. Угледавши пса, жена се толико обрадовала, да је тепала псу, радосним гласом, готово певајући:

- Кики, Кики, ти луталице једна...Кики, Кикице, баш си нас забринуо...

Тада се пас отрже, одјури до жене, машући репом. Она га узе у наручје, и, без речи, љубећи пса, нестаде иза врата.

Друг Душан, потпуно збуњен, поново се обрати милиционеру:

- Јесте ли рекли, другу предсједнику, да га испред врата чека његов ратни друг Душан Ковачевић? Јесте ли сигурно рекли, Душан Ковачевић?

Милиционер не рече ништа, али тада до кућице приђе онај углађени мушкарац средњих година и мирно рече:

- Друг председник је веома заузет, јако му је жао што не може да вас прими, уједно вам се захвальује што сте му довели пса.

Чика Душан, пребледе, леђа као да су му се наједном још више повила; некаквим промуклим, једва чујним, гласом, рече:

- Јесте ли му рекли... Душан... Хтио сам... хтио сам само да га видим, да га загрлим и изљубим...

Ми смо били нераздвојни...

Мушкирац га прекиде:

- Не брините, пренећу му, биће му драго...Како сте оно рекли? Ковачевић.

А Драган Мандић нам, у понедељак, у школи, исприча:

- На сву срећу, ми нисмо ни излазили из аута. Чини ми се, да сам продисао кад сам видио да нећу морати ништа да говорим. Од страха ми се, ионако све измијешало. У повратку, ми смо причали, а чика Душан је ћутао. Само је, на крају пута, рекао:

- Разумијем ја њега, велике су то обавезе и одговорност. Нема се времена за старе другове. А зар пас није човјеков најбољи друг и пријатељ?

Поезија поглед у будућност

Слађана Вуковић

ГРИЈЕХ

Гријех је имати
а сиромаху не дати.
Гријех је знати,
а другом лажно казати.
Гријех је радити нешто
а не имати волје,
зато желимо,
то је за наше боље.
Гријех је лажно
се молити.
Гријех је бити са
неким, ал' га не волити.

Душко Милошевић

ВАСКРШЊЕ ЈУТРО

Засијало сунце
На небу се жути
Сви су људи весели
И нико се не љути.

Кошара је пуна
Шарених јаја
Васкрс човјека
Са човјеком спаја.

У цркви се људи
Драгом богу моле
Јер вакрсење Христово
Поштуј и воле.

Посвуда се чују
Црквена звона
Да објаве вакрсење
Нашег Христа Бога.

Васкрсу се радује
И шарено цвијеће
А на кров од куће
Једна ласта слијеће.

Из поезије других народа

Петер Семолич

ВОЖЊА ОКО СУНЦА

четрдесета

у својим тридесетим сам писао пјесме.

у четрдесетим нисам ништа писао.

више нисам говорио о себи.

првог фебруара је падала киша.

Ивана и ја смо појели по пола велике пице

и попили по једну кока-колу.

Јана и Силвија су нам рекли,

да се њишу као једно.

сједили смо расположени и пили кафу.

године су протекле у јарцима крај пута.

помало утучен сам стремио ка остатку живота –

нисам више млад и нисам више стари мајстор.

нисам знао шта да кажем Силвији –

дјевојка дође из Шпаније и за добродошлицу је угризе пас.

био је четвртак и на ТВ-у је био инспектор Морзе.

Изет Сарајлић има красну пјесму о средњој доби.

ја немам пјесама о средњој доби.

осим његове.

удаљености

отргнуте очне ћелије у мом видном пољу подсјећају на паучину или жабљи мријест.

око је од воде и човјек сам је претежно од воде.

мјесец се удаљује од земље и ми људи се удаљујемо од самих себе.

дрвећа су сада сасвим зелена. питам се, ако су то заиста дрвећа – тешко их је видјети под свим тим зеленилом и сјенама у мојим очима.

насупрот томе се неке ствари ближе. на примјер финале лиге првака, крај рока за враћање у градској библиотеци за књиге, које сам позајмио, сунце, које се полако, али устрајно диже као тијесто у пећници.

на улици двоје, који су дugo разговарали, затим иду свако себи – занимљив вербални облик за изражавање разлаза и неодговарајући, ако узмемо у обзир четврти и пети стих присутне пјесме.

срећем дјевојку коју не познајем, познаје је Лудвик, који зна о њој да говори, да се остварује зближавање европских народа – њена срећа долази петком и с easy jetom¹.

1) Енг. easy – удобно, jet – млађњак; easyJet, британски нискотарифни авиопревозник (прев).

значење мјесеца

да није тебе, не би било мјесеца. И да није мјесеца, не би било с мјесечином заобљених хрбата морских таласа и несташних игара.

стих, који ми годинама не иде из главе – море се креће и пада
крај хриди – је стих Грегора Стрнишев² и с годинама такође мало
и мој.

плима је виша за пуног мјесеца а нижа за млађака.
С Мелитом сам ишао по стијенама
и скоро двадесет година касније, кад читам своје пјесме у Цељу,
сјећам је се – била је плавокоса и чудна.

оловка коју бацам у ваздух падне на земљу и то не утиче
на тренутни распоред земље, мјесеца и сунца. зато
опстајем и тражим оловку, која се је скотрљала под сто.

да нема мјесеца, не би било ни мене нити оловке
нити пјесме, коју управо пишем. умјесто ње би зјапила велика
црна рупа у простору –

звијезде би падале и нестајале без трага.

2) Гргор Стрниша (1930-1987), значајни словеначки пјесник, драматичар, есејиста и писац за дјецу (прев).

пистоија³

радо бих написао: Тоскана је била под сунцем,
тада је у пистоји било спарно као у Љубљани.

Јосип је забављао Ивану причама из старих времена, ја
сам пио виски и отишао по цигарете –

сви послови су чудни, а посебно: пропутовати хиљаду
километара зато, да би људима, које не познајем, прочитао
нешто мало о себи на језику, који не разумију.

спавали смо у рестаурисаној ренесансној палати и постеља је
била већа од гарсоњере на римској четрнаест.

двадесет изгубљених евра и дан у Фиренци, који није био
изгубљен.

моја велика нервоза пред наступом и Иванин мир, кад
ми је пожељела срећу.

наше бескрајно поподне у bottegi и бескрајно вече у
апартману –

пили смо chianti и јели добри слани, немарни хљеб.

ренесанса је била нешто и уз то тежња за тим да се
људске ријечи задрже у времену –

наш смијех. наше тишине. наша изгубљеност у Дантеовом
језику.

радо бих написао: у граду најбоље скривених атентатора смо
преварили смрт.

ако и јесмо...

Превео са словеначког Жарко Миленић

3) Пистоија је град у талијанској регији Тоскани, главни град истоимене покрајине, смјештен око 30 km сјеверозападно од Фиренце (прев).

Биљешка о аутору

Петер Семолич је рођен 1967. у Љубљани. До сада је објавио збирке пјесама: "Тамарис" (1991), "Византинске руже" (1994), "Кућа из приче" (1996), "Кругови на води" (2000), "Питања о путу" (2001), "Граница" (2002), "Простор за тебе" (2004), "Мочварне ватре" (2006) и "Вожња око сунца" (2008). У њима на суптилан и оригинално лиричан начин биљежи своја егзистенцијална стања.

Написао је и три радијске игре: "Ногодишња бајка" (2001), "Гаранција" (2001), која је 2002. изашла у енглеском преводу у зборнику "Prix Еuropa", и "Телефон" (2002) те бајку "Дактилографски патуљак Пацек", која је изашла 2003.

Године 1997. био је један од аутора књиге на словеначком и француском "Четири словеначка пјесника – Quatre poetes slovenes" заједно са Данетом Зајцем, Ником Графенауером и Вером Пејовић.

На польском му је 2003. изашла књига с насловом "Изабране пјесме".

Пјесме су му превођене на енглески, италијански, шпански, њемачки, мађарски, холандски, македонски, српски, хрватски и друге језике.

Са енглеског језика преводио је пјесме Сеимаса Хинеја, Вилијама Карлоса Вилијамса, Е. Е. Камингса и других. Преводи такође поезију са француског, српског и хрватског језика.

Добио је 1997. Јенкову награду, 1998. Кристал Виленице, а 2001. награду Прешернове задужбине.

Живи у Љубљани као слободни књижевник.

Ж. М.

Zani mqi vosti

Ђорђе Милић из Руме

НЕКЕ ЗАНИМЉИВОСТИ О НОВЦУ (ПРЕУЗЕТО ОД ЧАСОПИСА „ДИНАР“)

Први новац у Босни кован је од сребра тежине 1,80 грама. Почео је да га кује први бан Котроманић (1290–1313) по угледу на млетачке грошеве.

Скоро у исто време га је ковала супарничка династија Павла и Младена Шубића.

Међутим, Стефану II Котроманићу (1313–1353), па и најмоћнијем босанском владару Твртку Првом Котроманићу (1353–1391), послужио је за углед дубровачки новац, а касније и новац цара Душана. Тако да је за време владавине Твртка II (1436) поново дошао до израза босански новац. Највише је новца остало из времена последњег босанског владара Стефана II Томашевића (1461–1463).

На основу закона о замени окупацијских новчаница од 5. априла 1945. год., за замену окупацијских новчаница били су следећи курсеви:

- 100 тзв. српских – недићевих динара = 5 нових динара;
- 100 куна (у Срему) = 2,5 нових динара;
- 100 куна (на осталом подручју НДХ) = 7 нових динара;
- 100 бугарских лева = 10 нових динара;
- 100 албанских лека = 50 нових динара;
- 100 италијанских лира = 30 нових динара;
- 100 мађарских пенга = 100 нових динара;
- 100 немачких марака = 60 нових динара.

ОБИЧАЈ „БАЦАЊА МАЛОГ (СИТНОГ НОВЦА) У БОСНИ И ВОЈВОДИНИ

Стари обичај у Босни био је да се жртвује новац боговима врела. Тако је у топлом сумпорном врелу Илице код Сарајева, приликом ископавања и бушења врела, као и у топлим врелима код Бање Луке и познатом врелу Кисељак код Високог, нађено много комада различитог металног новца (турског, мађарског, аустријског) и др.

На неким местима где извиру потоци и речице у Војводини саграђене су мале зграде које изворе покривају, или је извор ограђен. Оваква места народ назива водиће. Све до најновијег времена био је обичај да се ту баца ситан новац.

Овај обичај, и у Босни и у Војводини, даривања – бацања ситног новца у воду врела био је: за добро здравље, да се побољша слаба зарада, да се постигне добар успех у трговини, да падне киша, за срећан пут и сл. Постојање тог култа утврђено је у свим областима где је био утицај римске културе и колонизације.

НОВАЦ У РЕЛИГИЈИ

Новац је данас основно платежно средство и да је то био махом и раније кроз историју, свима је добро познато, али новац је кроз историју имао често и друго значење. Тако на пример, новац је од најранијих времена имао и религиозно значење. Посебно нам је такво значење новца познато из грчке и римске религије. У многим старим збиркама налазимо пробушене новчиће. Они су се тако пробушени носили око врата, на руци, уху или пришивени на неким деловима одеће. Основни задатак му је био да заштити носиоца од разних болести, урока, несреће, да осигура плодност жене и сл. Често се стављао и покојнику у гроб. Разлог овоме треба тражити

у веровању о загробном животу после смрти. Новац је, веровали су, био потребан умрлом да плати прелаз подземне реке, на путу за рај.

НАЈСКУПЉИ КОВАНИ НОВАЦ

Најскупља монета у свету искована је после 1700. године. То је новчић од једног долара у злату, из 1907. године. Колико се зна, сачуван је само један примерак који је пре више година продат за милион долара, а сматра се да данас овај новчић има знатно већу вредност. Новчић је искован у ковници новца у Беверли Хилсу у Калифорнији (САД).

Најскупљи, у бившој Југославији, новци су златници од 100 перпера из 1910 године, који су искованы у две варијанте: за време Књажевине Црне Горе (искован у 300 примерака) и Краљевине Црне Горе (искован у 500 примерака). Вредност сваког наведеног примерка новца, одличног квалитета, износи око 10 хиљада америчких долара.

МЕРЕ КОЈЕ СУ СЕ НЕКАДА КОРИСТИЛИ У НАШИМ КРАЈЕВИМА

Немачке мере:

- за дужину – пруска стопа = 0,313853 м; пруски лакат (риф) = 0, 66694 м; пруски хват = 2,091357 м;
- за путеве – миља = 7.532,485 м;
- за површину – јутро = 25,5322 ара;
- за шупљину – кварт = 1,14503 л;
- за тежину – фунта = 467,711 грама; центер = 110 фунта = 51,448 кг.

Жито је мерено на мецове. Меџ је имао 61л и 48 $\frac{3}{4}$ цл.

Аустријске мере:

- за дужину – палац (цол) = 0,02634 м; стопа = 12 палаца = 0,316081 м; хват = 6 стопа = 1,896484 м; риф = 0,77756 м.
- за путеве – миља = 4 хвата = 7.585, 94 м.
- за површину – јутро = 1600 квадратних хвати = 5.754,644 м
- за шупљину – мас = 1,4147 л.
- за тежину – бечка фунта = 560,06 грама = 32 лота, лот је имао 1,750187 дкг; стара цента (мажа) = 100 фунти. метерска цента = 100 кг.

Мађарске мере:

- за дужину – хват = 6 стопа = 1,896484 м;
- за путеве – миља = 8.353,6 м;
- за површину – јутро = 1200 кв. хвати;
- за шупљину – меров = 62,53 литра, ица = 0,8484 л, аков = 54,30 л
- за тежину – фунта = 560,06 грама.

Турске мере:

- за дужину – аршин = 0, 6858 м;
- за површину – ланац (аустрија) = 5.754,644 кв.метра;
- за шупљину – ока = 1,7684 л;
- за тежину – ока = 1.275,25 или 1.281,84 гр = (400 драма, а драма је око 3 грама).

Кило је у нашим крајевима имало 20 кг. а у Цариграду 45 кг. Кантар је имао 44 оке или 56,111 кг.
Товар је тежио 100 ока.

ПРИМЕРИ ПЛАТА ИЗ ДОБА И СРПСКОГ УСТАНКА И КНЕЗА МИЛОША

- Карађорђу 2.000 гроша месечно
- совјетницима 500 гроша месечно
- секретарима совјета од 167 до 333 гроша месечно
- председнику Магистратса (суда) у Београду 83 гроша месечно
- члановима Магистратса у Београду по 42 гроша месечно
- члановима магистратса у унутрашњости по 33 гроша месечно
- секретарима Магистратса по 30 гроша месечно
- наставницима Лицеја у Београду по 83 гроша месечно
- кнезу Милошу 1835, 100.000 гроша месечно
- председнику крагујевачког суда 1825–1830, 333 гроша месечно
- секретару крагујевачког суда 1826, 333 гроша месечно
- канцелисти у Секрет. кнеза Милоша 1826, 167 гроша месечно
- Вуку Стефановићу Карадићу 1829, 233 гроша месечно
- секретару кнеза Милоша 1834, 375 гроша месечно

- Димитрији Давидовићу, секрет. иност. дјела 583 гроша месечно

- Јоакиму Вујићу, књаж. српског театра 1835, 100 гроша месечко

- председнику државног савета (Јеврему Обреновићу) 1839, поред додатка на личност од 6.250 гроша још 2.083 гроша месечно

- књиговодитељу опште касе Попечитељства финансија 1839, 500 гроша месечно

- старијим учитељима по 125 гроша месечно

ФУНКЦИОНИСАЊЕ ЗЕЛЕНАШКОГ СИСТЕМА ПРЕ СТО ГОДИНА

- давање стоке „на добит“ -

„Неки газда има више пари волова, а не може да их све чува. Он их онда даје сиромашним људима да их чувају, да их добро хране, да раде са њима и о вашару да их газда прода „на добит“. Кад сиромах оде неком газди да тражи волове да чува на добит, газда их прво „процени“ тј. каже му колико вреде, али увек онако, како мисли да је за њега најбоље, и сиромах на то пристаје. Волове газда процени на пример 200 динара. Сиромах их је чувао од Божића до Велике Госпе и тада их дотера на вашар. Код газде је сточни пасош, и газда прода волове за 210 динара. Газда узме својих 200 динара, а 10 динара подели са оним што је чувао волове. Ако хоће, он му после даје друге волове да их чува и да се са њима служи до Цвети, и тада их опет газда прода на добит „ако излежу паре“. Има таквих газда, који имају и двадесет и више пари волова, које овако на добит раздају. Неки су давали и краве на добит, с погодбом да их могу свакад узети, а телад деле.“

Са хиљаду, две капитала газде овим начином капиталисања за кратко време стекну по више хиљада динара. Но они никад не признају да имају нешто и све се жале на немаштину и рђава времена.”

НАЈРАСПРОСТРАЊЕНИЈА ВАЛУТА У СВЕТУ – (ДА ЛИ ЗНАТЕ?)

Долар је основна новчаница у 37 земаља (држава и области) и по томе је најраспрострањенија валута на свету. Међутим, паритет долара у неким земљама је различит, па треба увек назначити о чијем је долару реч (САД, Канада, Аустралија...)

Данас је долар, као званична валута, у употреби у следећим државама и областима света: Ангвили, Антигви, Аустралији, Бахамима, Барбадосу, Белизу, Бермудима, Британској Вирџинији, Гренади, Гвајани, Домоники, Зимбабвеу, Источним Карибима, Јамајки, Канади, Кајманским острвима, Кирибатима, Либерији, Маршалским острвима, Монсератима, Наурима, Новом Зеланду, Палау, Панами, Светом Киту, Светој Луцији, Светом Винценту и Гренади, Сингапуру, САД, Соломонским острвима, Тајвану, Тринидаду и Тобагу, Турку и Каикосу, Тувалу, Фицији и Хонг Конгу.

АНЕГДОТЕ О НОВЦУ - ИСПУЊЕНА ЖЕЉА -

Студент права пише своме оцу у Пирот: “Драги тата, кад би знао како ја црвеним од стида, пишући ти ове редове, ти би се ражалостио! А знаш ли због чега? Зато што сам принуђен да тражим од тебе новаца, а не знам како то да урадим? Пре бих умро него да ти то напишем! Шаљем ти ово писмо и чекам од тебе одговор. Твој вољени син.” П.С. Обузет стидом од тога што сам написао, вратио сам се у пошту да узмем

натраг своје писмо, али оно је већ отишло теби! Ипак може бог дати да ово писмо не стигне до тебе, што би ме веома обрадовало.

После десетак дана син прими од оца одговор. „Драги сине, буди спокојан. нећеш морати да црвениш! Жеља ти је испуњена – поштар је изгубио твоје писмо. Воли те тата.

- У ПУСТИЊИ -

Иду Американац и Србин по пустињи. Изнемогли су од жеге... Одједном виде оазу са језером, а у језеру златну рибицу. Она их моли: Немојте ме ловити, а ја ћу свакоме од вас испунити по једну жељу. Американац је пожелео кесу злата, а Србин буре пива и свињску шунку. Златна рибица им испуни жеље и нестаде у језеру... Србин једе шунку и залива пивом, а Американац му говори: Хоћеш ли да тргујемо, као на пијаци? Продај ми парче шунке и чашу пива! - Добро - одговори Србин. - Дај десет хиљада долара у злату! - Шта то говориш?! Да ниси полудео? За парче шунке и чашу пива тражиш суво злато које имам! - А ти иди на пијацу, можда ћеш тамо тамо наћи јефтиније - рече Србин и настави да једе.

- НА ПЛАЖИ -

Пироћанац, на нудистичкој плажи, продаје сладолед. Прилази му девојка – нудискиња и тражи сладолед. Пироћанац је гледа, онако голу, од главе до пете. Девојка је незадовољна његовим понашањем и одбруси: Шта је, зар никада ниси видео голу жену? Ма видео сам, али гледам одакле ћеш да ми платиш?! – одговори Пироћанац.

Приликом одређивања цене злата у 1945. години, решењем министра финансија (од 12. априла 1945. године) одређе-

ни су и курсеви динара према америчком злату, руској рубљи и енглеској фунти. Тако је вредео:

- 1 амерички долар 50,06 динара
- 1 совјетска рубља 9,44 динара
- 1 енглеска фунта 208,55 динара.

Затим је, приликом утврђивања паритета у споразуму са Међународним монетарним фондом у мају 1949. године, одређен нови курс од 50 динара за 1 амерички долар, да би се тај курс крајем 1951 године, са важношћу од 1. јануара 1952. године, повећао на 300 динара за 1 амерички долар.

Садржај

О ПИМАЊУ БАШТИНЕ И УДРУЖЕЊУ БАШТИНАР	7
План рада за 2009. годину	9
Баштинар у Македонији	12
Баштинар као супор организатор девете	
годишњице Брчко дистрикта БиХ	15
Баштинар као супор организатор	
манифестације "У сусрет пролећу"	16
Наступ пјевачке групе "вијенац" у Тузли	19
 ИЗ НАЦИОНАЛНЕ РИЗНИЦЕ	21
Мирослав Нишкановић, Генеалошка знања у Срба	23
Душан Ристић, Протина буна	44
 КАЗИВАЊА И ЗАПИСИ (ГРАЂА)	55
Петар Васић, Лиларина	57
mr Драгица Панић-Кашански, Петровданске и илинданске лиле	62
 РАЗГОВОР С ПОВОДОМ	69
Марица Лакић и Слободанка Рац	
Коме треба покондирена тиква?!	71
 ПОЕЗИЈА И ПРОЗА	81
Коста Абрашевић	83
Стеван Р. Стевић	87
Марко Драганић	90
Ђорђе Ђулафић	94
Слађана Вуковић	100
Душко Милошевић	101
Петер Семолич	102
 ЗАНИМЉИВОСТИ	107

